

FORUM CULTURAL

Anul VIII, nr. 2, iunie, 2008 (29)

Editura Axa Botoșani

Coperta I - Vas cucutenian de la Drăgușeni - Botoșani
Coperta II - Turnul bisericii Popăuți - Botoșani

Redacția

Redactor coordonator

dr. Octavian-Liviu Șovan

Colegiul de redacție

Dana Petrariu, arhim. Luca Diaconu,

Stela Giosan, Gellu Dorian

Tehnoredactare

Octavian-Liviu Șovan, Spatariu Maria
Botoșani, str. Unirii nr. 10, tel.-fax. 516925, tel. 515173

SUMAR

CRONICA

Gellu Dorian <i>Zilele Eminescu, ediția a XXXIX</i>	1
Aurel Dorcu <i>Aniversare importantă în viața culturală a orașului Botoșani</i>	4

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

dr. Silvia Teodor și Paul Șadurschi <i>Comoara din bahnă(2)</i>	6
Vasile Diaconu <i>Despre o așezare a culturii Noua, în comuna Hănești(județul Botoșani)</i>	10

PATRIMONIUL MOBIL

dr. Petre Otu, dr. Octavian Liviu Șovan <i>Aprilie 1944- Un general botoșănean se sinucide(3)</i>	14
dr. Valentin Coșereanu <i>Eminescu-Ipotești- Eminescu(13)</i>	18
Ion Mihalache <i>Însemnări memorialistice (7)</i>	21
Gheorghe Bâgu <i>Mărturisiri întunerice(12)</i>	26
dr. Angela Olariu <i>Ceramica populară din zona Botoșanilor (1)</i>	28
dr. Daniel Botezatu <i>Botoșanii în evul mediu. Aspecte ale vieții economice(2)</i>	31
Mihai Cornaci	

Un plic circulat din corespondența mănăstirii Coșula (filatelie clasică).....36

PATRIMONIUL IMOBIL

dr. Eugenia Greceanu

Ansamblul urban medieval Botoșani
(25).....40

Forum cultural

REVISTĂ

EDITATĂ DE DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI

CRONICA

Zilele Eminescu, ediția a XXXIX

Gellu Dorian

Inițiate în iunie 1969, când se împlineau 80 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, într-un relativ dezgheț în cultura română, după evenimentele din 1968 de la Praga, dar nu pentru mult timp, doar pînă în iulie 1971, după Tezele de la Mamaia, după întoarcerea lui Ceaușescu din China, “Zilele Eminescu” se află acum în pragul împlinirii

a 40 de ani, la anul, când se vor face 120 de ani de la plecarea în posteritate a poetului nostru național.

Actuala ediție a găsit instituțiile de cultură botoșănene într-o ușoară degingoladă, datorată, poate, și alegerilor recent încheiate, care au adus pentru prima dată și modificări esențiale în schimbarea

culorii politice în județul Botoșani, dominate în ultimii optsprezece ani de roșul pesedist, dar cu siguranță și din cauza unei enclavizări a acestora, tonul dîndu-l Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii Mihai Eminescu, instituție aflată sub tutela Consiliului Județean Botoșani, instituție care s-a autoizolat după criteriul impus de conducerea acesteia, adică « mult în puțin », și, așa cum s-a dovedit, cel puțin la ultimele ediții, cea din iarnă și cea din această vară, acest « puțin » tinde să se transforme în nimic. Dar și așa instituțiile botoșănene și-au onorat, fiecare în parte, proiectele dedicate comemorării poetului național Mihai Eminescu : Memorialul Ipotești și-a vernisat aceleași expoziții etnografice din fosta Casă Papadopol, cu acompaniament folcloric adecvat, a lansat o carte, a acordat Premiul Național de Critică și Istorie Literară « Petru Creția » în același total anonim, fără ecou și fără nici cea mai mică onorabilitate față de numele și memoria lui Petru Creția, tot unei personalități aleasă de viziunea originală a aceleiași conduceri ipoteștene, de data aceasta din raza universitară ieșeană – Simona Modreanu - după ce primii doi ani au fost acoperiți de universitățile din Timișoara și Cluj-Napoca, după același criteriu stabilit de conducerea de acolo, care, în acest mod, și-a cinstit recentul doctorat ; Biblioteca Județeană « Mihai Eminescu », în stilu-i caracteristic, cu profesori universitari și bibliotecari pasionați de viața și opera lui Eminescu, și-a ținut Simpozionul tradițional « Carte – Cultură – Civilizație » ; Editura Gee, ca inițiativă privată, a decernat în Sala Oglinzilor a Muzeului Județean Botoșani Premiul pentru Literatură poetului Horia Zilieru, nemaigăsind de data aceasta niciun nume relevant în literatura română în viață pe lângă cel al lui Petruț Pârvescu, de exemplu, laureat al acestui premiu la una din edițiile precedente, pentru a i se decerna Teiul de Aur ; Centrul Județean de Conservare și Promovare a Culturii

Tradiționale, în colaborare cu Teatrul « Mihai Eminescu », Teatrul de Păpuși « Vasilache », Cinematograful « Unirea », « Fundația Culturală « Hyperion- Caiete botoșănene », Societatea Culturală « Raluca Iurașcu » din Vorona și Consiliul Județean Botoșani, a organizat și desfășurat cea de a XXVII-a ediție a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene « Porni Luceafărul... », la care au participat editurile Junimea, Convorbiri Literare, Princeps-Edit din Iași, Vinea din București, Emia din Deva, Axa din Botoșani și revistele « Convorbiri literare », « Poezia », « Dacia Literară », « Feed back », « Revista Română » din Iași, « Viața Românească » și « Luceafărul » din București, « Euphorion » din Sibiu, « Arca » din Arad », « Familia » din Oradea, « Poesis » și « Acolada » din Satu Mare, « Porto Franco » și « Dunărea de Jos » din Galați, « Ateneu » din Bacău, « Hyperion-caiete botoșănene » din Botoșani, « Lumină Lină » din New York, Filiala Iași a USR, Uniunea Scriitorilor din R. Moldova și APLER (Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România », precum și 14 concurenți laureați la secțiunea « poezie » și 6 esești, premiați la secțiunea « interpretare critică a operei eminesciene ». Fundația Culturală « Hyperion-caiete botoșănene », cu sprijinul Primăriei municipiului Botoșani, a organizat cea de a VIII-a ediție a Recitalurilor și Premiilor « Hyperion », recitaluri care s-au ținut pe esplanada Cinematografului « Unirea » în ziua de 14 iunie și la care au citit din creațiile lor 25 de poeți din țară și R. Moldova și au susținut microrecitaluri cantautorii Florin Săsărman și Ion Zubașcu. Pelerinajele de la Vorona, la Mănăstirea Sihăstria Voronei, precum și cele de la lacul din Ipotești și Casa Memorială Mihai Eminescu au întregit un program încheiat și divers care și-a atins scopul propus, cel de comemorare a poetului Mihai Eminescu, de cunoaștere a operei acestuia,

dar și cel de descoperire de noi talente poetice și eseistice, de cunoaștere a poezilor români contemporani prin recitaluri în aer liber, precum și a locurilor legate de memoria poetului. S-a discutat în mod imperios despre necesitatea înființării la Botoșani, locul de naștere al lui Mihai Eminescu, a Muzeului Național «Mihai Eminescu», cât și despre slaba punere în valoare turistică și mediatică, de popularizare vizuală a Memorialului de la Ipotești.

REZULTATELE Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene “Porni Luceafărul...”, ediția a XXVII-a, 15 iunie 2008, Botoșani

Juriul celei de a XXVII-a ediții a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, format din: Lucian Vasiliu, Cassian Maria Spiridon, Marius Chelaru, Valeriu Stancu, Liviu Apetroie, Daniel Corbu, Liviu Papuc, Sterian Vicol, Florina Zaharia, Vasile Spiridon, Marian Draghici, Paul Aretzu, Adrian Alui Gheorghe, George Vulturescu, Dumitru Chioaru, Paulina Popa, Ion Beldeanu, Nicolae Tzone, Leo Butnaru, Dumitru Augustin Doman, Virgil Diaconu, Gellu Dorian, Lucian Alecsa, Nicolae Corlat (secretariat), avându-l ca președinte pe George Vulturescu, a decis acordarea următoarelor premii:

SECȚIUNEA CARTE DE DEBUT ÎN POEZIE:

- Premiul „Horațiu Ioan Lașcu” al Filialei Iași a USR : DUMITRU NECȘANU, pentru cartea „Omphalos”, Editura Axa, 2007;
- Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova: DANIELA POPA, pentru cartea „Paper clips”, Editura Axa, 2008.

SECȚIUNEA POEZIE :

- Premiul Editurii Junimea și al revistei „Poesis” – Adrian Diniș;
- Premiul Editurii „Convorbiri literare”, APLER și al revistelor „Convorbiri literare”, „Poezia” și „Viața Românească” – Andrei Siberski;
- Premiul Editurii Princeps Edit și al revistei Feed back – Ana Maria Pușcașu;
- Premiul Editurii Vinea și al revistelor „Euphorion”, „Dunărea de jos” – Gabriela Ivașcu;
- Premiul Editurii Emia și al revistei „Hyperion-caiete botoșănene” – Despina Andreea Popovici;
- Premiul revistei „Argeș” – Răzvan Buzilă;
- Premiul revistei „Cafeneaua literară” – Bogdan Federeac;
- Premiul revistei „Revista Română” – Daniela Maria Varvara;
- Premiul revistei „Dacia literară” – Alexandra Emilia Bucur;
- Premiul revistei „Porto Franco” - Maria Luminița Popescu;
- Premiul revistei „Bucovina literară” și al revistei „Luceafărul” – Simona Dumitrache;
- Premiul revistei „Acolada” – Ramona Țăruș;
- Premiul revistei „Familia” – Luiza Țuculeanu;
- Premiul revistei „Ateneu” – Dana Cernușcă.

SECȚIUNEA INTERPRETARE CRITICĂ:

- Premiul revistei „Convorbiri literare” – Liliana Savițki;
- Premiul revistei „Poezia” – Mihaela Cazacu;
- Premiul revistei „Revista Română” – Ana Maria Blănuș;
- Premiul revistei „Poesis” – Dana Dugan;

- Premiul revistei Feed back – Vlad Sârbu;
- Premiul revistei „Hyperion” și al revistei „Porto Franco” – Ana Maria Mangulică.

RECITALURILE ȘI PREMIILE „Hyperion”- 2008

În ziua de 14 iunie 2008, pe esplanada Cinematografului „Unirea” de pe Pietonalul Unirii din Botoșani a avut loc cea de a VIII-a ediție a Recitalurilor și Premiilor „Hyperion”, la care au citit din creațiile lor poeții: Angela Baci, Adrian Alui Gheorghe, Radu Florescu, Lucian Vasiliu, Marius Chelaru, Val Talpalaru, Daniel Corbu, Indira Spătaru, Liviu Apetroaie, Marian Drăghici, Nicolae Tzone, Dan Mircea Cipariu, Dumitru Chioaru, Daniela Popa, Paulina Popa, Virgil Diaconu, Paul Aretzu, George Vulturescu, Nicolae Sava, Leo Butnaru, Sterian Vicol, Florina Zaharia. Au cântat Florin Săsărman și Ion Zubașcu.

Juriul format din membrii redacției revistei „Hyperion”, Gellu Dorian, Lucian Alecsa, Nicolae Corlat, Angela Furtună, Vasile Spiridon, a acordat următoarele premii:

POEZIE :

- Nicolae Tzone , Radu Florescu, Florina Zaharia;

REVISTE: „Viața Românească”, „Dacia Literară”, „Poezia”, „Poesis”;

PENTRU DEBUT EDITORIAL: - Dumitru Necșanu, pentru cartea „Omphalos”, editura Axa, 2007;

TRADUCERI: Leo Butnaru;

SPECIALE: Ion Zubașcu, Florin Săsărman, Angela Baci, Cassandra Corbu, revista „Porto Franco”.

Aniversare importantă în viața culturală a orașului Botoșani

Aurel Dorcu

De totdeauna atmosfera culturală din orașul și județul Botoșani a fost elevată și importantă. De aici au pornit spre afirmare, în țară și în lume, mari personalități literare, științifice, artistice: Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, George Enescu, Ștefan Luchian,

Octav Onicescu. Ei au fost și sunt exemple strălucite, stimulând viața științifică și culturală a generațiilor lor și a celor următoare.

Liceul „A.T. Laurian” este unul dintre cele mai vechi și mai importante licee din Moldova. Creat în anul Unirii Principatelor Române, 1859, a învățat și educat multe zeci de generații, care au onorat prestigiul cultural al țării noastre. Savantul matematician Onicescu, în cartea sa de amintiri, „Pe drumurile vieții”, scria: ... la Facultatea de științe din București, am făcut observația că din profesorii care constituiau consiliul facultății, 5 erau din Botoșani, 4 dintre noi fiind absolvenți ai Liceului „Laurian”.

În anii din prima jumătate a secolului XX, Societatea culturală

„Armonia”, condusă de directorul Liceului „Laurian”, profesorul și directorul I.V. Luca, organiza manifestări de o nebanuită frumusețe și importanță în incinta Teatrului „Mihai Eminescu”, având invitați de prestigiu, precum istoricul savant Nicolae Iorga.

Filarmonica Botoșani, de aproape 60 de ani, cultivă interesul și afecțiunea publicului pentru muzica bună, prin concerte care comportă aprecierea de bine și foarte bine. Muzica bună înseamnă cânt realizat artistic, izvorât din gânduri și sentimente nobile. Și cât de puține sunt orașele din Moldova care se bucură și se pot mândri cu asemenea instituție artistică?!

În prezent cultura este promovată cu interes în Botoșani și în județul nostru de către școli, de către Liceul de Artă „Ștefan Luchian” în primul rând, de Teatrul „Mihai Eminescu”, de către Teatrul de păpuși, de Muzeul de Istorie, cu secția sa de pictură la „Galeriile Luchian”, de către Casa memorială „Ștefan Luchian”, o instituție model privind interesul și distincția pentru artiștii noștri de valoare. Meritul doamnei profesoare Corneanu, impresionant, pentru memoria lui Luchian. Activitatea importantă, de reală factură intelectuală și culturală, filialele Botoșani ale Societății de Filatelie și Societății de Numismatică. Biblioteca „Mihai Eminescu” este o importantă catedrală a cărții, reușind să răspundă la interesul multor mii de oameni pentru instruire și educație, pentru elevația spiritului.

Se cuvine să subliniem în mod cu totul aparte și deosebit prezența Memorialului „Mihai Eminescu” din Ipotești. O instituție de importanță națională și cu ecou european, privind opera ultimului mare poet romantic european, promovând cercetările și studiile referitoare la opera eminesciană. Ipotești, prin viața Memorialului, a devenit o făclie permanentă și revelatoare privind cultura țării noastre.

Un veritabil Templu eminescian, asemeni Templului de la Weimar pentru Goethe.

În urmă cu 40 de ani lua ființă la Botoșani „Școala Populară de Artă”. Și-a propus și a realizat cu succes atragerea și cultivarea tinerilor talentați și cu interes pentru muzică și arte plastice. Dintre sutele de elevi meritorii ai școlii, unii au evoluat mult, continuând activitatea din școală, prin studiu, experiență perseverentă, prin contact cu arta din țară și de peste hotare și au ajuns în situația de artiști în formare, unii de artiști consacrați. Dintre foștii elevi ai Secției de pictură, amintim pe: Mihai Bejenaru, Luca Ortansa, Corneliu Dumitriu, George Șpaiuc, Aurel Azamfirei, Liviu Șoptelea, Florin Grosu, Marcel Alexa. Unii dintre ei, nu-i numesc pentru că îmi sunt prieteni, prieteni în ale artei, au avut expoziții importante, în repetate rânduri în Botoșani și în alte orașe din țară. Lucrările lor se găsesc și în colecții particulare din alte țări. Despre ei, despre pictura lor valoroasă au scris oameni cunoscători pe tărâmul artei, în primul rând criticul Valentin Ciucă.

Școala pregătește și educă tineri talentați și în domeniul artelor grafice, pictură populară, muzică canto și muzică instrumentală, pentru numeroase instrumente muzicale, pentru dans modern.

Indiscutabil, spiritul „Școlii Populare de Artă”, este domnul profesor Victor Hreniuc, directorul școlii de decenii. O persoană pentru care școala, elevii și rezultatele bune ale școlii sunt însăși sensul vieții sale. Talentul său personal de pictor, competența, puterea de muncă, seriozitatea în tot ce întreprinde, perseverența și, mai presus de toate, pasiunea pentru artă, îl caracterizează și se regăsesc în spiritul și în realizările școlii. Omul sfințește locul, principiu ilustrat perfect prin ființa și personalitatea sa. Dorim „Școlii Populare de Artă” din Botoșani un viitor tot atât de important și frumos și pe viitor.

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

Comoara din bahnă(2)

dr. Silvia Teodor și Paul Șadurschi

Fără îndoială descoperirea interesantului depozit de unelte din epoca Latène de la Lozna- Botoșani, prezintă o importanță aparte pentru perfecționarea și evoluția uneltelor și utilajelor din această perioadă de timp. După cum se știe, descoperirile arheologice din ultimul timp, rezultate atât în urma cercetărilor sistematice cât și datorită unor lucrări agricole sau de altă natură, au adus date noi și importante referitoare atât la utilajul agricol, al căror număr a crescut simțitor, cât și la uneltele folosite de către populația geto-dacică în practicarea diferitelor meșteșuguri, atât pe teritoriul Moldovei, cât și pe tot cuprinsul României². datorită acestor descoperiri sfera cunoștințelor actuale asupra meșteșugurilor la geto-daci se lărgeste în mod substanțial. Până în prezent, în ceea ce privește frecvența uneltelor în așezări, primul loc îl deține complexul din Munții Orăștiei, unde au fost descoperite numeroase și diverse unelte și obiecte reprezentând ocupațiile agricole specifice acestei vremi³.

Referitor la uneltele agricole din perioada geto-dacică s-au elaborat numeroase studii, cele mai multe referindu-se la uneltele de bază în agricultură, care este plugul, asupra căruia mai mulți cercetători, dintre care amintim îndeosebi pe V. Canarache⁴, D.V. Rosetti⁵ și mai ales I.H. Crișan⁶, au adus precizări importante analizând cele mai deosebite descoperiri de acest gen de pe teritoriul României.

Din prezentarea detaliată a depozitului de la Lozna, s-a observat că lipsește brăzdarul de fier, lucru mai puțin explicabil ținând seama de numărul relativ mare al celorlalte unelte agricole care alcătuiesc această descoperire.

Pe teritoriul Moldovei brăzdarul de fier din această epocă a fost atestat în așezările de la Poiana⁷ și Bradu⁸, el având forma caracteristică. În aceeași zonă și pentru aceeași epocă au mai fost folosite și brăzdarele considerate de tip celtic ca acelea descoperite la Ichimeni⁹, Oniceni și Negri¹⁰, făcând parte din grupa aratrului fără plaz, care a avut încă din antichitate o mare arie de răspândire¹¹.

Evident, raritatea plugului de tip dacic în Moldova nu este decât o simplă întâmplare determinată în primul rând de caracterul încă restrâns al cercetărilor din unele obiective, aparținând acestei epoci, deoarece se știe că în această perioadă teritoriul de la est de Carpați reprezenta o mare resursă de cereale pentru coloniile grecești, în acest sens dovadă fiind aici existența numeroaselor importuri grecești precum și marele număr de monede¹². în legătură cu aceasta nu poate fi exclusă nici ipoteza exprimată pentru prima dată de Vasile Pârvan¹³, că pentru afânatul pământului s-au folosit frecvent unelte de lemn, idee exprimată și de alți cercetători care au studiat materialele descoperite în

stațiunile din prima și cea de-a doua epocă a fierului în centrul și vestul Europei¹⁴.

În schimb, secerile (fig. 1 și 2, 1-3) sunt uneltele cele mai numeroase în raport cu altele, existente, întregi sau fragmentare, în aproape toate așezările și în depozite. Exemplarele din depozitul de la Lozna, ca și cele din așezările de la Poiana¹⁵, Bradu¹⁶ și Botoșana¹⁷ în Moldova, sunt identice ca tip cu cele descoperite în Piatra Roșie¹⁸, Grădiștea Muncelului¹⁹, Muntele Strîmbu²⁰, Popești²¹ și altele. Existența mai multor exemplare oferă posibilitatea unei grupări a secerilor pe mai multe tipuri.

Fig. 1

În primul rând, se pot deosebi două categorii de seceri în funcție de felul în care este fixată limba metalică în mânerul de lemn; 11 din cele 14 seceri de la Lozna, sunt de tipul cu cârlig și cui la limba de fixare și tot de acest tip trebuie să fi fost și secerile fragmentare descoperite la Poiana și Botoșana. Alte două exemplare de la Lozna, precum și o seceră descoperită la Bradu²²

sunt prevăzute pentru fixarea în coadă cu un manșon deschis și un cârlig vertical la capăt.

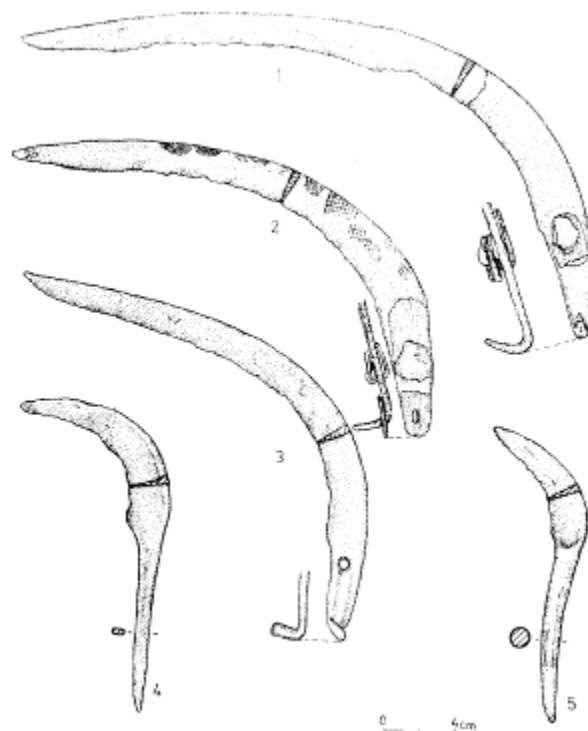

Fig. 2

În funcție de forma lamei se deosebesc: seceri mai lungi și înguste, mult curbate și seceri cu lama lată și mai puțin curbată. Datorită bunei lor conservări, câteva din secerile lungi mai păstrează încă zimții destul de fini și bine ascuțiți. Din cauza că aveau lama subțire, câteva exemplare s-au rupt în momentul scoaterii din turbă, iar una din seceri a fost ruptă și reparată în vechime pentru a fi folosită în continuare²³. Modul cum a fost recuperată această unealtă arată că în acea vreme existau meșteri locali, destul de pricepuți în efectuarea unor lucrări de metalurgie destul de pretențioase, cum era sudarea prin forjare și batere. De asemenea, s-a mai putut observa că secerile cu cârlig și cui au lama mai subțire, pe când secerile prevăzute cu manșon sunt mai scurte și mai late.

Secerile au fost lucrate prin batere la cald, muchiile unora păstrând urmele de la lovire cu ciocanul.

O altă categorie importantă de unelte agricole sunt coasele (fig. 3). Cele patru

coase descoperite la Lozna sunt desoebit de semnificative ținând seama că, în general, numărul acestor unelte pe teritoriul locuit de geto-daci este relativ redus. În funcție de mărime și de curbura lamei, precum și de modul în care sunt fixate la mâner, ele pot fi grupate în mai multe tipuri. Mai numeroase sunt coasele cu mânerul prins într-o prelungire terminată cu un cârlig perpendicular și o verigă care, de obicei, se detașează de mâner după putrezirea lemnului.

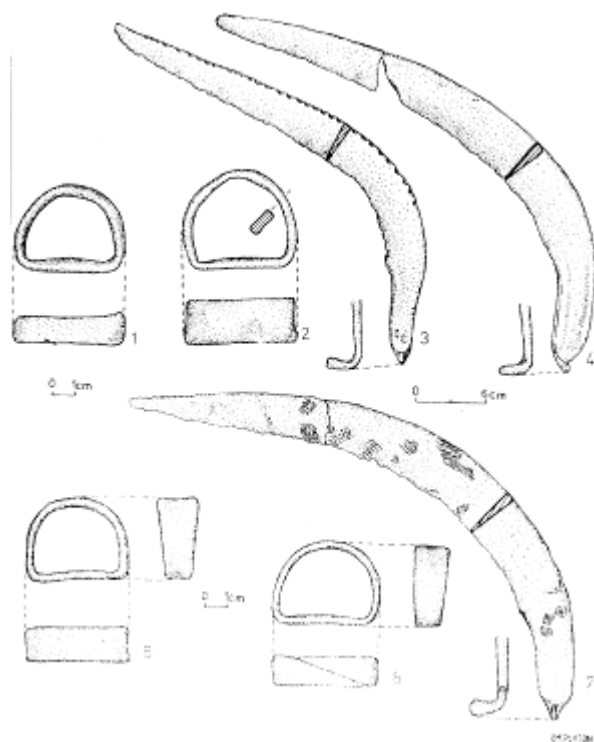

Fig. 3

Coasele descoperite la Lozna sunt de tipul celor cu dimensiuni mari, având lama curbată ca la seceri, destul de lată și terminată cu cârlig și verigă. În depozitele de unelte de la Muntele Strâmbu, Grădiștea Muncelului sau Piatra Craivii, coasele sunt în general, de același tip²⁴. Piese asemănătoare s-au descoperit și în afara spațiului dacic, în lumea celtică, fiind mai numeroase în depozite și în marile așezări oppidane²⁵ din Boemia și Moravia Centrală.

S-a presupus că acest tip de coasă, în general masivă, a fost introdus în mediul getic de către celți fiind folosit pentru strâns fânul și mai puțin la recoltatul cerealelor unde, probabil, erau întrebuințate mai mult secerile²⁶.

În ceea ce privește cosoarele descoperite la Lozna (fig. 2,4-5), diferite ca formă de alte descoperiri din aceeași vreme din Moldova, cunoaștem până în prezent puține analogii în așezările contemporane. Piese sunt foarte diferite unele de altele atât prin mărime cât mai ales prin formă. În general, pe teritoriul României până în prezent sunt cunoscute destul de puține cosoare, astfel că este încă dificil de a se încerca o tipologie a lor. Cel două piese descoperite la Huși-Corni²⁷, mai vechi din punct de vedere cronologic, pe lângă faptul că sunt mai mari, au curbura lamei foarte puțin accentuată mai ales spre vârf. Unul din cosoarele de la Lozna este obținut prin prelucrarea unei benzi metalice, astfel că limba de mâner este plată cu secțiune dreptunghiulară. Prin aceste caracteristici el are analogii atât în așezările dacice cât și în celtice²⁸.

Celălalt cosor are limba de mâner mult mai lungă, cu secțiune circulară, astfel că e posibil ca lama măsurând o treime din lungimea sa totală, să fi fost obținută prin baterea unei tije având inițial o formă cilindrică. Cosoare de dimensiuni mici se cunosc în descoperirile din marile așezări dacice din Moldova²⁹, precum și în acelea celtice³⁰. După cum se știe, și în timpurile moderne, cosoarele se foloseau în viticultură și pomicultură, ceea ce dovedește că geto-dacii aveau aceste îndeletniciri, ocupații firești pentru o populație stabilă cu așezări bine închegate într-un teritoriu unde clima permitea desfășurarea unor atari activități.

NOTE

- ² V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p.482-500; C. Daicoviciu și colab., SCIV, 4, 1-2, 1953, p.164-172; C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, 1954, p.82-90; I.H. Crișan, SCIV, 1, 2, 1960, p.391 – 404; I. Berciu și Al. Popa, SCIV, 14, 1, 1963, pg. 151.
- ³ C. Daicoviciu, NEH, I, 1955, p.124-127.
- ⁴ V. Canarache, SCIV, I, 1950, 2, p.83-109.
- ⁵ D.V. Rosetti, SCIV, II, 1960, 2, p.392-394.
- ⁶ I.H. Crișan, *op.cit.*, SCIV, II, 1960, 2, p.290-295.
- ⁷ Radu Vulpe, *Dacia*, NS, 2, 1957, p.147-149, fig. 3.
- ⁸ V. Căpitanu și V. Ursache, *Crisia*, 2, 1972, p.113, fig. 17/9.
- ⁹ V. Pârvan, *op.cit.*, fig. XXXVI/1.
- ¹⁰ I. Antonescu, *Carpica*, 1, 1968, p.189-197; M. Babeș, ArchRozhl., 22, 1970, 5, p. 608.
- ¹¹ V. Neamțu, *MemAntiq*, 2, 1970, p. 421-430.
- ¹² C. Preda, SCIV, 7, 1956, 3-4, p.280-282.
- ¹³ V. Pârvan, *op.cit.*, p.138.
- ¹⁴ V. Neamțu, *La technique de la production cèrèalière en Valachie et en Moldavie juscu'au XVIIIe siècle*, București, 1975, p.48, n.21.
- ¹⁵ R. Vulpe, SCIV, 3, 1952, p.198, fig. 12/2.
- ¹⁶ V. Ursache, *Carpica*, 1, 1968, p.177, fig. 52/10.
- ¹⁷ S. Teodor, (în manuscris).
- ¹⁸ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, 1954, p.78, pl.VII/3,9,13; X/22a.
- ¹⁹ C. Daicoviciu și colab., *Materiale 5*, 1959, p.169, fig. 22a.
- ²⁰ I. Berciu și Al. Popa, SCIV, 14, 1963, 1, p.152, fig. 1/6-8; 3/6-8.
- ²¹ R. Vulpe și colab., SCIV, 6, 1955, 1-2, p.249, fig. 10/3.
- ²² V. Ursache, *op.cit.*, fig. 52/10.
- ²³ Diferitele detalii de pe unele piese au fost observate și prin analizele metalografice efectuate în laboratorul Muzeului Național din București. Aducem mulțumirile noastre pentru aceasta domnului Dan Drăguș.
- ²⁴ I. Berciu și Al. Popa, *op.cit.*, p. 154, 158, fig. 1/9; 3/9; C. Daicoviciu și colab, *op.cit.*, fig. 22b.
- ²⁵ T. Lehoczy, ArchErt, 21, 1901, p.205, fig. III/12; J. Dechelette, *Manuel d'archèologie*, 2, 1914, p.1382, fig. 613/3-7; J. Filip, *Keltovè ve stredni Evropè*, 1956, p.382, pl.CXXI/5; V.I. Bidzilia. ArheologijaKiev, 17, 1964, p.100, fig. I/4-8; J. Meduna, *Starè Hradisko*, 2, 1970, pl.25/1-4, 8; J. Paulik, *Zbornik SNM*, 44, *Historia*, 10, 1970, I/68; idem, ArchRozhl, 22, 1970, 5, p.544-555, pl. IV; V/1.; G. Iacobi Manching, 5, 1974, pl. 27/479, 480.
- ²⁶ V. Neamțu, *op.cit.*, p.183, 184.
- ²⁷ S. Teodor (în manuscris).
- ²⁸ G. Iacobi, *op.cit.*, pl.24/395.
29. Material inedit în muzeele din Roma și Bacău.
30. G. Iacobi, *op. cit.*, pl. 64/1086-1097.

Despre o așezare a culturii Noua, în comuna Hănești (județul Botoșani).

Vasile Diaconu

Cu toate că în cuprinsul județului Botoșani se cunosc numeroase puncte arheologice specifice culturii Noua, doar unele dintre acestea au fost introduse în circuitul științific și numai câteva au fost cercetate sistematic (PĂUNESCU, ȘADURSCHI, CHIRICA 1974; FLORESCU 1991, DASCĂLU 1994, 135-136). Din acest motiv, considerăm oportună prezentarea unei noi așezări de la sfârșitul epocii bronzului, chiar dacă datele pe care le prezentăm nu au fost obținute prin cercetări sistematice, ci în urma unor recunoașteri arheologice de suprafață, care au un caracter limitat.

Recentele cercetări periegetice, efectuate pe teritoriul comunei Hănești, au permis identificarea unei noi așezări specifice etapei finale a epocii bronzului, care poate fi încadrată în categoria așezărilor de tip cenușar („zolniki”), destul de răspândite în mediul cultural Noua-Sabatinovka (FLORESCU 1964; DRAGOMIR 1980; SAVA 1994, 2005).

Așezarea se află în partea de sud-vest a satului Sărata-Basarab, în punctul *Via lui Borcilă* și ocupă panta lină a unui deal, la poalele căruia curge un afluent de dreapta al pârâului Sărata (fig. 1/A).

Lucrările agricole, efectuate în această zonă, au permis observarea mai multor pete de cenușă, sub forma unor movile aplatizate, răspândite pe o suprafață de aproximativ 1,5-2 ha. Pe terenurile arabile din acest punct au putut fi identificate 13 cenușare*, care au, de

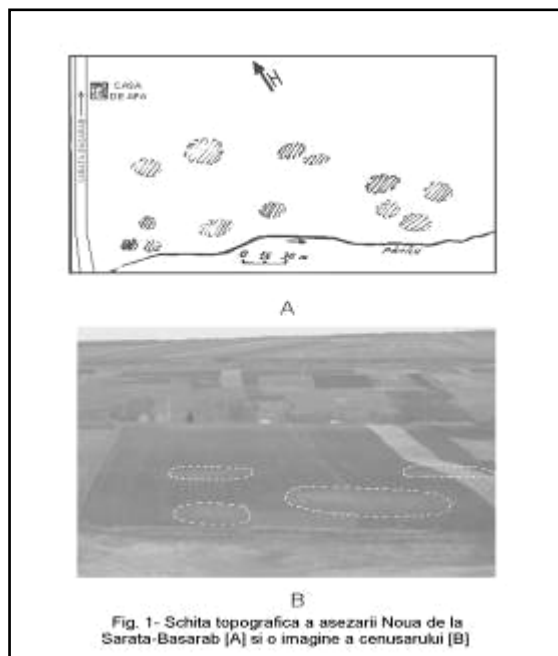
cele mai multe ori, formă nedefinită, și diametrul cuprins între 5 și 20 m (fig. 1/B). Referitor la răspândirea acestora în cadrul așezării, pot fi observate mai multe grupuri de cenușare, care sunt de fapt, indicii ale grupurilor de păstori stabilite în această zonă. Ca și în cazul altor așezări de acest tip, cea mai mare concentrare a materialului arheologic se găsește în interiorul acestor cenușare. De pe suprafața lor au fost recuperate numeroase fragmente ceramice, oase de animale, bucăți de lipitură, dar și diferite obiecte de os și silex.

Prezența bucăților de lipitură, ce păstrează amprente ale scheletului lemnos, constituie indicii ale modului de construcție al locuințelor. În mod cert, locuințele erau simple adăposturi, construite din materiale ușoare (mai ales din stuf, care se găsește din abundență în această zonă), lipite cu lut și care se aflau în imediata apropiere a sălașelor pentru animale. Paralelele etnografice ne permit să facem legătura între aceste locuințe și adăposturile simple ale păstorilor din secolul al XIX-lea, cunoscute sub numele de „surle”, care aveau formă conică, construite în special din stuf, pe un schelet lemnos, având interiorul adâncit până la 1 m, în mijlocul cărora se aflau vetrele de foc (CHELCEA 1970, 53). Un loc important în cadrul inventarului arheologic al acestei așezări îl ocupă oasele de animale, dintre care cele domestice dețin procentajul cel mai ridicat, situație des

* Este posibil ca numărul acestora să fie mai mare, dar nu au mai putut fi identificate și alte cenușare deoarece, la data efectuării periegetice, existau loturi

agricole cultivate cu grâu, ceea ce ne-a împiedicat să stabilim numărul total al petelor de cenușă.

întâlnită în majoritatea așezărilor culturii Noua (FLORESCU 1964, 147).

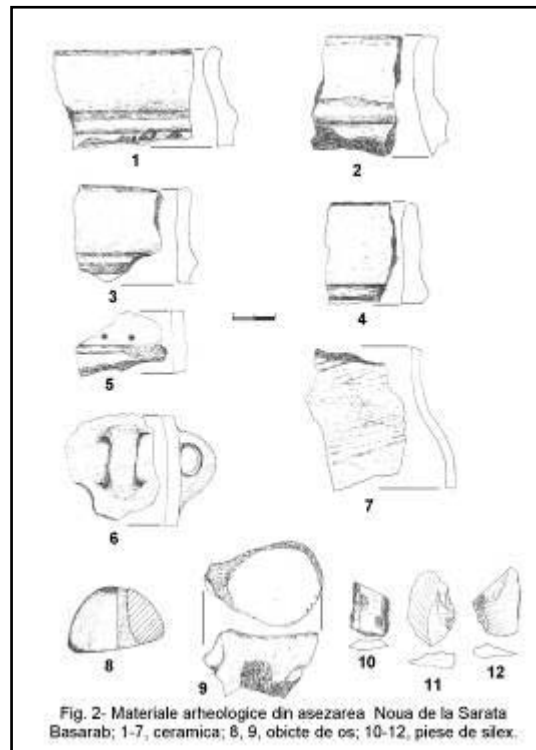
Ceramica, aflată în stare fragmentară, nu se diferențiază de alte descoperiri similare de pe teritoriul Moldovei. Din punct de vedere tehnologic, ceramica poate fi împărțită în două categorii: fină și grosieră, ultima categorie fiind predominantă.

Confecționată dintr-o pastă neomogenă, cu nisip, cioburi pisate și pietriș în compoziție, bine arsă, având suprafața exterioară de culoare brună sau brun-roșcată, ceramica grosieră cuprinde un registru tipologic limitat, în care sunt incluse vasele-sac, ceștile, vasele globulare și străchinile (fig. 2/1, 6).

Din categoria ceramicii fine rețin atenția câteva fragmente, care provin de la vase confecționate dintr-o pastă omogenă, cu nisip în compoziție, foarte bine arsă, având pereții subțiri, iar suprafața exterioară bine finisată.

În ceea ce privește decorul, acesta este format din brăie simple sau alveolate, dispuse pe gâtul și pe umerii vaselor, dar și din perforații complete sau incomplete, amplasate sub marginea unora dintre

recipientele ceramice (fig. 2/1-5). Există și fragmente ceramice care au fost decorate cu striatii neregulate (fig. 2/7), care au analogii în așezarea de la Cavadinesti (DRAGOMIR 1959, fig. 4/3).

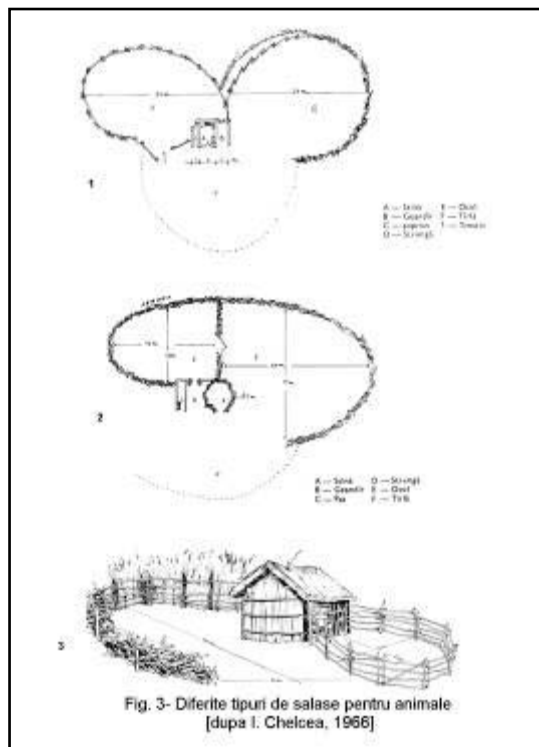

În unele cazuri, fragmentele ceramice prezintă pe suprafața lor urme de ardere secundară, până la zgurificare, probabil de la incendiul care a distrus așezarea.

Din categoria obiectelor de os amintim un omoplat crestă (fig. 2/9), un șlefuitor pentru ceramică și o fusaiolă din os (fig. 2/8), cu analogii la Tăvădărăști, Gârbovăț (FLORESCU 1991, fig. 145/1, 2) și Giurcani (ROTARU 1999, 126, fig. 2/2). Trebuie să facem precizarea că obiectele de os se caracterizează printr-o tehnică oarecum rudimentară, care pune accentul pe funcționalitatea piesei și nu pe aspectul acesteia.

Piese litice sunt puțin numeroase și sunt constituite, în special, din așchii de silex, retușate în unele cazuri (fig. 2/11, 12). Totuși, au fost descoperite și două

lame fragmentare, dintre care una prezintă urme de lustru, fiind probabil o inserție pentru secere (fig. 2/10), care își găsește analogii în așezarea culturii Noua de la Cavadinești (PĂUNESCU 1970, 100, fig. 50/2, 6). Această piesă argumentează faptul că pe lângă creșterea animalelor, care era ocupația de bază a comunităților Noua, se practica la scară redusă și cultivarea cerealelor.

După această scurtă prezentare a așezării de la Sărata-Basarab, vom puncta câteva aspecte de ordin arheologic și etnografic, privitoare la așezările de tip cenușar - „zolniki”.

În literatura arheologică s-a presupus că aceste cenușare reprezintă, de fapt, resturile unor locuințe, dovedite de prezența vetrelor, a podinelor de lut, dar și

a fragmentelor de lipituri arse cu amprente ale unei structuri lemnoase (FLORESCU 1964, 146).

Pornind de la observațiile etnografice s-au propus alte interpretări, potrivit cărora, unele cenușare au reprezentat sălașe pentru animale, construite din stuf sau papură, care au fost incendiate. Incendierea repetată a acestor sălașe a contribuit la acumularea unei mari cantități de cenușă, sub forma unor movile aplatizate (DRAGOMIR 1980, 33, 36; SAVA 2005, 91).

Prezența, în interiorul cenușarelor, a diferitelor materiale arheologice, ar putea fi explicată prin revenirea periodică, a crescătorilor de animale, care își întemeiau sălașele în același loc.

Pornind de la datele arheologice, coroborate cu observațiile etnografice, se poate afirma că așa-zisele cenușare sunt urmele diferitelor adăposturi sezoniere construite din stuf, de formă patrulateră, circulară sau ovală (fig. 3/1-3), în interiorul cărora se diferențiau două spații principale: zona pentru animale și cea a păstorilor, în care se desfășurau diferite activități gospodărești (CHELCEA 1966, 97-99).

Deși cercetarea noastră a avut un caracter limitat (dacă ținem cont de rezultatele cercetărilor arheologice de suprafață), valorificarea datelor arheologice și observațiile etnografice, contribuie la o mai bună înțelegere a dinamicii comunităților culturii Noua în zona de nord-est a României.

NOTE

1. CHELCEA I., 1966, *Păstoritul în nord-estul regiunii Iași*, în *Muzeul Satului. Anuar*, 1, p. 93-116. 1970, *Asupra surlei ca adăpost omenesc-elementar (La români și la alte popoare)*, în *Muzeul Satului. Studii și Cercetări*, p. 43-72.

2. DASCĂLU Lidia, 1994, *Probleme ale bronzului târziu din nord-estul României. Rit și ritual în cultura Noua*, în *Hierasus*, IX, p. 135-165.
3. DRAGOMIR I.T., 1959, *Săpăturile arheologice de la Cavadinești*, în *MCA*, VI, p. 453-471. 1980, *Contribuții arheologice și etnografice referitoare la procesul de formare al așezărilor de tip cenușar „zolniki”*, în *Danubius*, X, 1980, p. 31-57.
4. FLORESCU A., 1964, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*, în *ArhMold*, II-III, p. 143-193, 1991, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni*, în *CCDJ*, IX, p. 23-145.
5. PĂUNESCU Al., 1970, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită de pe teritoriul României*, București.
6. PĂUNESCU Al., ȘADURSCHI P., CHIRICA V., 1974, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I-II.
7. ROTARU M., 1999, *Sceptrul de piatră descoperit la Giurcani, județul Vaslui*, în *AMM*, XV-XX (1993-1998), p. 126-127.
8. SAVA E., 1994, *Perioada mijlocie și târzie a epocii bronzului*, în *TD*, XV, 1-2, p. 141-158, 2005, *Die spätbronzezeitlichen Aschehügel („Zol’niki”) - ein Erklärungsmodell und einige historisch-wirtschaftliche Aspekte*, în *PZ*, 80, 2005, p. 65-109.

Résumé

Les recherches archéologique de surface entreprise récemment sur le territoire de la commune Hănești dep. Botoșani, ont permis l'identification d'un nouveau établissement à tertre de cendres, appartenant à la culture de Noua.

Le matériel archéologique est divers et comprend des fragments céramiques, des outils en silex et os.

Abrevieri

AMM- Acta Moldaviae Meridionalis, Muzeul Județean Vaslui.

ArhMold- Arheologia Moldovei, Iași.

CCDJ- Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași.

Danubius- Danubius, Muzeul Județean de Istorie, Galați.

Hierasus- Hierasus, Muzeul Județean Botoșani.

MCA- Materiale și Cercetări Arheologice, București.

TD - Thraco-Dacica. Institutul de Tracologie, București.

PZ- Praehistorische Zeitschrift, Berlin.

PATRIMONIUL MOBIL

Aprilie 1944- Un general botoșănean se sinucide(3)

dr. Petre Otu, dr. Octavian Liviu Șovan

Cu Divizia 20 infanterie în bătălia Moldovei

Ofensiva sovietică din lunile martie-aprilie 1944 și ajungerea marilor unități ale Armatei Roșii pe teritoriul național au impus măsuri urgente pentru concentrarea unor efective importante în partea de est a țării în scopul opririi înaintării trupelor sovietice și stabilizării frontului. Printre marile unități deplasate în Moldova s-a aflat și Divizia 20 infanterie. La 19 martie, marea unitate a fost mobilizată, iar la 7 aprilie 1944, a început deplasarea de la Alba Iulia spre frontul din estul țării, unde a ajuns câteva zile mai

târziu. Divizia 20 infanterie a intrat în compunerea Corpului 1 armată, înlocuind Divizia 8 infanterie, aflată la sud de Târgu Neamț. Prima acțiune de luptă a fost dusă, la 13 aprilie 1944, de Regimentul 82 infanterie, care a cucerit satul Timișești.

În a doua jumătate a lunii aprilie 1944, frontul s-a stabilizat pe aliniamentul cursul inferior al Nistrului, pantele de nord ale masivului Cornești, nord Iași, Târgu Frumos, Strunga, sud Pașcani, Târgu Neamț. El a rămas foarte activ până către jumătatea lunii iunie 1944, de la această dată, Înaltul Comandament sovietic fiind preocupat de pregătirea și desfășurarea marilor operații ofensive din sectorul central al frontului sovieto-german.

Corpul 1 armată, comandat de generalul Gherghel Radu, a fost dispus între Siret și Timișești, pe un front de 19 kilometri, având în primul eșalon Divizia 6 infanterie la dreapta și Divizia 20 infanterie, la stânga, fâșia acesteia fiind de 10 kilometri. El a fost nevoit să respingă, în lunile aprilie și mai, numeroase acțiuni ofensive ale trupelor sovietice, acestea urmărind cel mai adesea îmbunătățirea pozițiilor. De exemplu, în zilele de 23-24 aprilie, Divizia 20 infanterie a dus lupte foarte grele pentru cucerirea pădurilor Velaia și Făgețel. De la 1 mai a primit misiunea să interzică pătrunderea inamicului între râul Moldova și Dealul Boiștea.

Situația fluidă din estul țării ce crea pericolul înaintării spre sud a Armatei Roșii a determinat ca Ion Antonescu să efectueze o serie de vizite la marile unități române și germane din centrul Moldovei și Basarabiei, ce formau Grupul de armate "Ucraina de sud". Prima dintre ele a avut loc în perioada 19-22 aprilie, fiind inspectate marile unități din corpurile 1 și 5 armată, precum și trupele germane din zonă. În cursul dimineții de joi, 20 aprilie, mareșalul Ion Antonescu a vizitat comandamentele corpurilor 5 armată român și 57 armată german, iar la ora 16.00 a sosit la cartierul Diviziei 20 infanterie din comuna Războieni¹⁶. Ion Antonescu rămas aici o oră și jumătate, timp în care generalul Constantin Sergheevici i-a expus situația frontului și dispozitivul trupelor diviziei. Antonescu a dat indicații pentru completările ce trebuie aduse lipsurilor în instrucție, disciplină și organizarea terenului. Din conținutul dispozițiilor date de conducătorul statului se observă că el nu a fost mulțumit cu situația întâlnită la Divizia 20 infanterie.

A doua zi, Ion Antonescu, a revenit în zonă, oprindu-se cu întreaga suită, în punctul Păstrăveni, la circa 4 kilometri de pozițiile inamice. El a inspectat dispozitivul de luptă al Regimentului 283 infanterie și s-a întreținut cu ofițeri și ostași, constatând "peste tot un moral admirabil"¹⁷. Către ora 15.00 s-a deplasat la comandamentul Corpului 1 armată, în comuna Bozieni, unde a servit masa, după care, la ora 17, a plecat spre Roman. Sâmbătă, 22 aprilie, Ion Antonescu s-a întors cu avionul la București.

Zile fatidice

La 27 aprilie, ora 11, Corpul 1 armată a transmis Diviziei 20 infanterie ordinul special nr.13, prin care aceasta era obligată să execute un atac menit să îmbunătățească frontul pe care îl ocupa. Nefiind de acord cu aceste dispoziții, generalul Sergheevici a înaintat, în aceeași zi, la ora 13, următorul raport: "La ordinul special nr.13 raportează că am luat măsuri de a

pregăti operațiunea ordonată, cu ordinul de mai sus. Cum în modul acesta, deși Regimentul 91 infanterie nu au mai rămas decât 7 companii din care 4 neangajate, iar alte 6 companii nu mai reprezintă decât o forță combativă foarte redusă, slab încadrată și cu moral scăzut. Cum, pe de altă parte, mi s-a refuzat rămânerea la dispoziție a Divizionului II/12 Artilerie, cu atât mai mult necesar acum pentru acțiunea ofensivă ordonată, ținând seama că va intra în luptă și un batalion din Regimentul 82 Infanterie de pe poziția de rezistență, subsemnatul are convingerea că operațiunea proiectată nu poate reuși, cheltuindu-se efectivele inutile, inamicul fiind puternic întărit și organizat, iar pe Regimentul 91 Infanterie nemaiputându-se conta pentru acțiuni ofensive.

Regimentul 82 Infanterie nu și-a putut organiza complet spatele, deoarece până astăzi dimineată nu a dispus decât de una companie, restul batalionului din rezervă fiind detașat la Timișești. În astfel de condițiuni, nu pot garanta apărarea sectorului diviziei, care încă nu e complet organizat și rog a fi înlocuit de la comandă, sesizând și autoritățile superioare de aceasta"¹⁸.

Consecința acestei atitudini curajoase, mai rar întâlnită pe front, a fost înlocuirea de la comanda mării unități a generalului Sergheevici de către Corpul 1 armată, prin ordinul nr.10 362 din 27 aprilie 1944, ora 21. El a primit dispoziție ca, după predarea funcției, să se prezinte la comandamentul Corpului 1 armată pentru a primi ordine. Conform dispozițiilor în vigoare la acea dată, era foarte posibil ca generalul Sergheevici să fie deferit justiției militare și să fie inculpat pentru neexecutarea de ordin.

Noul comandant al Diviziei 20 infanterie, numit prin același ordin, a fost generalul Damian Rașcu, în acel moment comandant al Brigăzii 20 infanterie. Ulterior, Ministerul de Război și Președinția Consiliului de Miniștri au confirmat această

numire, data mutării fiind, însă, 9 mai 1944¹⁹. Cine era noul comandant al Diviziei 20 infanterie? Damian Rașcu s-a născut la 9 ianuarie 1892 la Caracal, fiind absolvent al Școlii militare de ofițeri de infanterie, promoția 1914 și a Școlii Superioare de Război din București, promoția 1924. Cariera militară a fost, în mare măsură, similară celei a lui C. Sergheevici - căpitan în 1917, maior în anul 1920, locotenent-colonel în 1930, colonel în 1936, general în 1943. A primit aceleași decorații, cu singura deosebire că a fost cavaler al ordinului "Mihai Viteazul". De reținut că generalul Damian Rașcu a comandat Divizia 20 infanterie până la 18 septembrie 1944, el fiind capturat de sovietici între 1-14 septembrie același an. Eliberat, el a fost numit, începând cu 20 septembrie, delegat al Marelui Stat Major român pe lângă comandamentele sovietice din Moldova, funcție pe care a exercitat-o până la 15 noiembrie 1944. Ulterior, a fost șef de stat major al Armatei 1 (15 noiembrie 1944-25 septembrie 1945). A încetat din viață la 6 februarie 1970, la Craiova.

Revenind la generalul Sergheevici, în momentul părăsirii comenzii marii unități, el a dat un ultim ordin de zi foștilor săi subordonați, prin care mulțimea "din tot sufletul comandamentului, unităților și serviciilor, pentru modul cum au înțeles să se comporte în tot timpul cât au fost sub comanda mea, dorindu-le ca în luptele ce vor urma pentru dezrobirea pământului scump al Moldovei mele mult iubite, să dovedească aceiași dârză și vitejească dorință de a învinge pe dușman și același spirit de totală jertfă pentru țară și neam, ca la Stalingrad"²⁰.

Înlocuirea din funcție a generalului Sergheevici a stârnit discuții și nedumeriri în rândul personalului diviziei, ofițeri și trupă. Multora nu le venea să creadă că acesta nu mai era comandantul sub ordinele căruia începuseră activitatea lor de reconstituire a diviziei cu un an în urmă.

A doua zi, 28 aprilie 1944, la ora 15.10, în punctul de comandă al Diviziei 20 infanterie din comuna Războieni, generalul Sergheevici s-a sinucis trăgându-și un glonț în inimă. A încetat din viață la ora 15.25, cu toate eforturile făcute de medici pentru salvarea lui. Moartea a fost constatată de maiorul medic Teodor Cladoveanu, șeful Ambulanței nr.2, alți trei medici fiind martori. Generalul Corneliu Sergheevici avea 53 de ani neîmpliniți.

El a lăsat un număr de trei scrisori închise. Una pentru colonelul Poșulescu, șeful de stat major al Diviziei 20 infanterie, una adresată familiei și ultima adresată mareșalului Ion Antonescu. În primul document, fostul comandant al Diviziei 20 infanterie cerea să fie înmormântat, fără autopsie, cu un ceremonial simplu ostășesc la mănăstirea Războieni, iar unele bunuri să fie date familiei. Asupra lui dorea să fie păstrate toate documentele din buzunarul de la piept al vestonului, în care se găsea și fotografia primului său copil, Cornelia-Ecaterina, decedată în urmă cu doi ani. Toate scrisorile ce vor veni, ulterior, pe adresa sa să fie arse, fără a fi citite. În sfârșit, bagajul și scrisoarea adresată familiei să fie trimise la Alba Iulia.

A doua scrisoare adresată familiei și pusă la dispoziția noastră cu multă amabilitate de moștenitori, era datată în ziua fatidică, cu puțin înaintea cumplutului eveniment. Cu un scris vizibil deformat, expresie a unei trăiri emoționale extreme, generalul Sergheevici scria că împrejurări ce se vor lămuri în viitor îl obligau să părăsească viața înainte de a fi contribuit "la dezrobirea Moldovei noastre scumpe". Nu vroia, ca prin gestul său, să fie considerat ca un dezertor de la datorie, dar nici nu dorea să împărtășească o răspundere prea mare în cazul în care ar fi rămas la comandă în condițiile în care a fost pus prin ordinul comandantului Corpului 1 armată. N-a vrut, de asemenea, ca familia să aibă de suferit în cazul în care ar fi rămas în viață. Câteva cuvinte deosebit de calde erau adresate

nepotului Ștefan Cristian, pe care îl dorea "folositor Țarei și Neamului". Îi anunța pe membrii familiei că a cerut să fie înmormântat la mănăstirea Războieni, dar le adresa rugămintea, ca după liniștirea vremurilor, să fie reînhumat la Botoșani, alături de părinți și fiica sa. Ultima sa dorință transmisă celor dragi era să aibă grijă de cei morți.

Scrisoarea către mareșalul Ion Antonescu nu a putut fi până acum depistată în arhive, deși am făcut eforturi intense. Nu ne pierdem speranță că într-o bună zi vom descoperi și acest ultim document, chemat să lămurească, după opinia noastră, rolul lui Ion Antonescu în această dramă consumată în clipe atât de tragice pentru țară. Oricum, precizăm că mareșalul a efectuat, în perioada 1-5 mai, o nouă vizită pe frontul din Moldova. A inspectat mai multe comandamente și unități- Armata 4, Corpul 5 armată, Divizia 1 blindată, Divizia 5 cavalerie, Divizia 6 infanterie etc, dar nu și Divizia 20 infanterie, unde avusese loc acel nefericit incident.

Funeraliile au avut loc a doua zi, 29 aprilie 1944 ora 15.00, la mănăstirea Războieni, așa cum ceruse generalul Sergheevici. Slujba a fost oficiată de trei preoți militari, iar garda de onoare a fost alcătuită dintr-o companie din Regimentul 91 infanterie. La ceremonial au luat parte aproape toți ofițerii diviziei, discursul funebru fiind rostit de generalul Damian Rașcu, succesorul său la comandă. A fost, așa cum a dorit defunctul, o ceremonie simplă, ostășească.

De prisos a spune durerea resimțită de familie prin dispariția neobișnuită a generalului Sergheevici. Ecaterina Sergheevici s-a adresat, în iulie 1944, mareșalului Ion Antonescu solicitând o anchetă amănunțită asupra cauzelor și împrejurărilor în care s-a produs moartea soțului său, sperând că prin aceasta se va face dreptate memoriei generalului. La 24 iulie cererea sa a fost trimisă de generalul magistrat Ioan G. Aramă, directorul Justiției

Militare, Ministerului de Război. Două zile mai târziu, respectiv la 26 iulie 1944, generalul Constantin Pantazi, ministrul de Război, pune rezoluția: "onoarea ofițerului nu a fost cu nimic pătată. Nu mai cerem alte explicațiuni". Cazul era închis pentru oficialitățile aceluia timp. Pentru istorie nu există, însă, cazuri "închise". Iată, de ce, am socotit absolut necesar să-l redeschidem, având convingerea că acest gest este bine meritat de acela care a fost generalul Corneliu Sergheevici.

El a fost un ofițer distins al armatei române în cadrul căreia a servit mai bine de trei decenii. A urcat, prin competență și muncă cinstită până la cel mai râvnit grad din ierarhia militară - cel de general. A luptat în primul și al doilea război mondial acolo unde țara i-a cerut-o, respectându-și blazonul de ofițer și jurământul depus când a îmbrăcat uniforma. În testamentul său din data de 6 august 1942, redactat la Botoșani, generalul Sergheevici le cerea scuze tuturor celor dragi că le lasă atât de puține lucruri. Dar educația primită în familie și în armată l-a făcut adeptul principiului că este preferabil să lași după moarte "un nume cinstit și o reputație demnă, unei averi făcută prin necinste".

Așa cum arată întreaga carieră, sinuciderea sa nu a fost expresia unei firi nervoase, dezechilibrate ci un gest pornit din convingerea că un comandant deplin responsabil nu are dreptul să sacrifice inutil viața subordonaților săi. În fond, el putea să dea curs ordinului primit ce s-ar fi soldat cu un eșec și cu moartea și rănirea a zeci poate sute de militari. Pentru aceasta ar fi găsit, fără îndoială, scuze printr-un raport bine ticluit. N-a făcut-o, dimpotrivă, a protestat în scris, motiv pentru care a fost demis din funcție. Ar fi fost probabil, așa cum spuneam, deferit justiției militare. Este posibil ca în orele ce au urmat, această posibilitate să îi fi fost evocată. A preferat să se sinucidă. Un gest care ar putea fi caracterizat drept unul de lașitate. După părerea noastră nu este de vorba de așa ceva,

el reflectând, în primul rând, responsabilitate față de oamenii aflați în subordine. Moartea sa, care nu a fost una eroică, a salvat totuși vieți. În vreme de război, când viața reprezintă atât de puțin, o asemenea

atitudine merită dacă nu omagiată măcar consemnată. Este ceea ce ne-am și propus în studiul de față, iar cititorul va putea, ca întotdeauna, să dea dreapta judecată a lucrurilor.

NOTE

16.Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinetul militar Ion Antonescu dosar nr.204/1944, f. 93 (în continuare sigla: A.N.I.C., P.C.M.-cabinet militar).

17.Ibidem, f. 95.

18.A.M.R., fond Divizia 20 infanterie, dosar nr.325, f. 45. Raportul nr. 30 424/27.04.1944.

19.A.N.I.C., P.C.M.-cabinet militar, dosar nr.163/1944, f.32.

20.A.M.R., fond Divizia 20 infanterie, dosar nr.325, f. 67.

Eminescu – Ipotești – Eminescu (13)

dr. Valentin Coșereanu

La 9 septembrie 1897 acesta, împreună cu soția sa Aglaia, căsătorind-o pe fiica lor, Lucreția, cu căpitanul Teodor Herescu din Botoșani, i-au constituit ca dotă moșia Ipotești–Moritz, cumpărată de la

succesorii lui Marinovici cu toate acareturile de pe ea, așa cum era descrisă în Ordonanța de adjudecare dată de Tribunalul din Botoșani, la 4 iunie 1890, și nefiind grevată de nici o ipotecă.

La 17 aprilie 1922 Lucreția colonel Teodor Herescu a vândut Aglaiei Vasile Nichifor două fâlcii (28463 ha) de pământ din moșia Ipotești–Moritz, cu suma de 11200 lei. Lucreția Herescu a stăpânit moșia Ipotești–Moritz până la 31 martie 1928, când, împreună cu sora sa Virginia, soția lui Ramiro Săvinescu, au împărțit averea rămasă de la Alexandru Ștefanovici. Constituindu-se masa succesorală a întregii averi (inclusiv partea dată anterior ca zestre), s-au format din acestea, două loturi, în valoare egală, câte unul pentru fiecare succesoare. Așa că moșia Ipotești–Moritz, având o suprafață de 103 ha. (redușă prin împrăștierea din 1918–1921 și prin vânzarea mai sus menționată), a revenit de astă dată Virginiei R. Săvinescu, profesoară din Botoșani.

În anul 1945 această moșie a fost în parte expropriată, rămânând proprietarei suprafața de cincizeci ha., conform

legiferării reformei agrare, iar cu ocazia lichidării resturilor proprietăților moșierești, s-au expropriat și cele cincizeci ha. ale Lucreției Săvinescu, la 2 martie 1949.

În ceea ce privește Ipoteștii-Eminovici, proprietatea indiviză a succesorilor lui Cristea Marinovici, rămasă lor după vânzarea silită a Ipoteștilor-Moritz, moștenitorii nu s-au putut înțelege între ei nici de astă dată, așa încât Tribunalul din Botoșani a procedat în consecință, hotărând vinderea moșiei Ipotești-Eminovici la mezat, pentru ca succesorii să poată ieși din indiviziune. Încă din anul 1889, pe 16 iunie, se întocmise de către experți situația acestui teren, care se prezenta astfel: *“moșia Ipotești situată în comuna Cucoreni, plasa Târgu-Miletin, jud. Botoșani, cumpărată de la Gheorghe Eminovici, compusă din 2 trupuri, având aproximativ ca la 300 fâlcă pământ în care intră tot cu aproximație 23 fâlcă pădure, 200 fâlcă pământ arabil, iar restul fânaț și imaș; pe moșie se află o casă compusă din două odăi acoperită cu șindrilă ce servește de crâșmă pe șleahul Dorohoiului și două iazuri cu pește; în vatra satului se află casa de locuință cu pereții de vâlătuci acoperită cu șindrilă, compusă din două odăi și o cămară; în ogradă ca atenanse sunt: o bucătărie cu două odăi, pereții tot din vâlătuci, acoperită cu șindrilă, un hambar de scânduri, un grajd de nuielă acoperit cu scânduri, pentru cai și o șură de furci acoperită cu paie; împrejurul curții este o livadă cu pomi roditori și trei pogoane vie; tot în vatra satului se mai află o casă de locuință pentru administrator, acoperită cu șindrilă și un loc sterp în întindere de 10 prăjini pământ. Această moșie se megieșește despre răsărit cu moșia Cucoreniului lui Baștă, în fund cu moșia Vlădeni Balș, la o parte cu moșia Cătămărăști proprietatea domnului Gheorghică Ciolac, și de cealaltă parte cu Ipoteștii cumpărați de defunctul Marinovici H. de la doamna Eliza Moritz. Se specifică că această moșie se disparte în mijloc prin 2 trupuri de răzășie numite tot Ipotești, una a fraților Isăcescu și a Statului; la această moșie urmează a se începe licitația de la prețul de 105000 lei.*

După aproape patru ani de târăgănări, din diferite motive, s-a ținut și licitația, care s-a soldat cu ordonanța de adjudecare nr. 209 din 4 iunie 1891, prin care moșia Ipotești (fostă Eminovici) a succesorilor lui Cristea Marinovici a fost adjudecată direct de către Alexandru Isăcescu, pentru suma de 150000 lei. Ordonanța de adjudecare a fost investită cu formula executorie nr. 158 din 20 mai 1895.

La vremea când Gheorghe Eminovici a cumpărat jumătate din Ipotești, o pătrime din această moșie era stăpânită de frații Isăcești, anume de călugărul Alexandru și de fratele său Nicolae. Alexandru Isăcescu lăsase, prin testament, schitului Gorovei partea sa care, în 1864, fusese secularizată, devenind proprietate a statului. Cât privește cealaltă parte, rămasă lui Nicolae Isăcescu, ea a fost lăsată moștenire nepoților săi, Iordache și Alecu (Alexandru) Isăcescu. Iordache Isăcescu a avut doi copii legitimi, pe Vasile Isăcescu și pe Elena, căsătorită cu Teodor Sillion, precum și un fiu natural, George Isăcescu. Atâta timp cât a trăit Iordache, fratele său, Alexandru Isăcescu, a stăpânit această teren, în indiviziune cu nepoții săi de frate, Vasile Isăcescu și Elena Sillion. Aceasta era situația moșiei Ipoteștilor-Isăcescu, atunci când Alexandru a cumpărat la licitație Ipoteștii-Eminovici, de la succesorii lui Marinovici. Prin această cumpărare, el a ajuns să stăpânească Ipoteștii-Isăcescu (în indiviziune cu nepoții săi), cealaltă jumătate din Ipoteștii-Isăcescu fiind proprietatea statului.

La 1 septembrie 1895, Alexandru Isăcescu, care locuia la Botoșani, a donat în mod irevocabil lui Gheorghe Isăcescu, fiul natural al fratelui său decedat, Iordache, atât Ipoteștii-Eminovici, cumpărați la licitație publică de la moștenitorii lui Cristea Marinovici, cât și partea sa indiviză, adică partea pe care a stăpânit-o mai întâi în coproprietate cu fratele său, iar apoi cu fiii legitimi ai acestuia, Vasile Isăcescu și Elena Sillion.

După mai bine de cinsprezece ani, la 27 iunie 1906, Gheorghe Isăcescu a cumpărat de la Vasile Isăcescu și Teodor Sillion (cărui soția sa îi lăsase un testament olograf), partea pe care aceștia o stăpâneau

în indiviziune cu cumpărătorul, cu prețul de 196000 lei. Astfel, el a devenit stăpân atât pe Ipoteștii–Eminovici, cât și pe Ipoteștii–Isăcescu, exceptând, desigur, pătrimea donată schitului Gorovei de către călugărul Isăcescu (devenită la acea vreme proprietate a statului). Prin actul de donație, autentificat de Tribunalul Botoșani sub nr. 8691, din 9 septembrie 1920, și transcris cu nr. 2162 din aceeași dată, Gheorghe Isăcescu a donat moșia Ipotești, care i-a rămas după exproprierea făcută, potrivit decretului de lege din 1918, fiicei sale, Maria Isăcescu.

La 11 iunie 1921, Maria Isăcescu s-a căsătorit cu medicul Constantin V. Papadopol, constituindu-și ca dotă moșia Ipotești, obținută prin donație de la tatăl său, Gheorghe Isăcescu. La numai cinci zile după ce s-a constituit dota, adică la 16 iunie 1921, Maria Constantin V. Papadopol a încheiat și un contract, prin care arenda moșia, proprietate dotală de la Gheorghe Isăcescu, “din hotar în hotar”, cum se găsea în urma exproprierii, în suprafață de 180 fâlcii (sau 257,40 ha.), cu toate atenanșele ei, pe termen de cinci ani, începând de la 23 aprilie 1922, cu prețul de 30000 lei pe an. Arendașul se numea Gheorghe Ungureanu.

Și această moșie (fostă Ipotești–Eminovici și Ipotești–Isăcescu) a fost expropriată în anul 1945. Proprietarilor le-a rămas suprafața de cincizeci ha., conform legii, dar pentru scurtă vreme, căci în 1949, a fost expropriată în totalitate.

Acesta este istoricul moșiei Ipotești, de la începuturi și până în 1949. Povestea moșiei explică în mare măsură și istoria casei de la Ipotești, căci cele două sunt în interdependență. S-a păstrat în arhive o bună parte dintre actele doveditoare ale tranzacțiilor, dar multe altele s-au pierdut, o dată cu vinderea la kilogram a hârtiei din Arhivele Statului din Botoșani. Nicolae Iorga însuși a fost revoltat și a luat atitudine când a văzut în piața orașului băcani vânzând pește sărat, ambalat în documente din arhiva Eminoviceștilor!

Poate că în felul acesta se explică și tăcerea cercetătorilor în relația Ipotești – Eminovici, după vânzarea moșiei. S-a vorbit mult însă, și pe drept, despre măhnirea poetului, atunci ziarist la

București, și despre eforturile acestuia de a împrumuta bani pentru a recupera moșia, căci “*mi-ar părea rău – spunea Eminescu – dacă țerâna aceea unde zace ce-am avut mai scump pe lume ar încăpea în mâini străine*”. Și cu toate acestea, a încăput pe mâini străine, chiar dacă el planifica să se însoare ca să răscumpere Ipoteștii. Își mai făcea poetul și alte planuri: “*Poate să găsesc bani la rudele lui (Măiorescu n.n.), pentru Ipotești. Să-i spun să-l facă tovarăș la arendă pe Cristache*”, gândea poetul sperând încă să poată recupera averea copilăriei sale.

Ioan Slavici scria și el că “*Eminescu a început să caute bani de cheltuielă și s-a împrumutat fără știrea mea. Mai de la unul, mai de la altul, a adunat, precum mi s-a spus mai târziu, vreo două mii de lei*”.

Grăbindu-se să scrie acasă despre planurile sale, fratelui său, Nicu, acesta îi răspundea din Cemăuți lui Eminescu, în aprilie 1883, îndatoritor și cu recunoștință frățească: “*ne bucurăm cu toții – tata, Harieta și eu – despre cele comunicate. Trimiți-ne din banii împrumutați – cât veți pute. După Paști contează pe persoana și caracterul meu, măcar că oamenii mă numeau «Nec cel prost»*”.

I. D. Marin afirmă însă că “*deși cumpărătorul Cristea Marinovici a devenit proprietarul Ipoteștilor, chiar din momentul semnării acestui act, Gheorghe Eminovici a fost tolerat a se bucura, în continuare, de toate veniturile moșiei, afară de pădure, până la data de 23 aprilie 1879, însă pentru aceasta, Marinovici îi va scădea, din ultima rată, suma de 450 galbeni austrieci, iar Gh. Eminovici va plăti, până la acea dată, toate impozitele și dările către stat, județ și cotună. După cele scrise în actul de vânzare, Gh. Eminovici trebuia să părăsească Ipoteștii în mod definitiv, la data de 23 aprilie 1879. Însă, după o înțelegere avută cu Marinovici, el a rămas pe loc, ca tovarăș în exploatarea moșiei pe lângă noul proprietar. Eminovici plătea pe an 10000 de lei, apoi, din toate veniturile moșiei, se scădeau cheltuielile și se împărțea venitul net în părți egale între Marinovici și*

Eminovici. Ca drept mulțumită pentru această binefacere, Eminovici l-a păsuیت pe Marinovici la plata ratei a treia, aprobându-i o amânare de un an”.

Nicu, fratele poetului, îi scria și el bătrânului (18 iunie 1881), “*la București, strada Bisericei Eni, nr.1*”, dând informații despre moșie: “*Am avut și încă avem ploae, care n-ar trebui de fel; grâul în parte mare e cam culcat. Orzul puțin îndreptat și cam cu tăciune. Pe Cucorâni e orzul și mai prost decât la noi. Rapița lipovenilor e bună și cam într-o săptămână de secere. Pentru popușoi de peste Sicna caut oameni spre a-i prăși în parte. Ungurii la Movitu n'au venit. Hristachi m-au rugat să-l duc până la țar, pentru că are se tragă linie la pădure în hotar cu Cătămărești, fiind părțile pădurii ajunse cu creșterea. Cred că se vor tăia copaci mari; sunt nevoit a-i da trăsura mâne . Posed 2620 fr. În numerar din banii prinși pe trei vagoane popușoi. Restul, cum ți-am scris au rămas nebătut și chiar ne va trebui, pentru că n-avem mai mult decât trei fălci, pe care putem conta”.*

O întrebare tot rămâne însă: să se fi făcut până la urmă un act între Cristea Marinovici și Gheorghe Eminovici, așa încât tatăl poetului să ajungă arendaș pe fosta lui moșie? Parcă nu stătea în firea bătrânului! Și, cu toate astea, în Registrul stărei civile pentru morți, din 1884, ianuarie, 9, e consemnat: “*Act de moarte al D-lui Gheorghe Eminovici în etate de 72 ani – văduv – mort ieri la unsprezece din noapte în casa sa din cotuna Ipotești, comuna Cucorâni, religia ortodoxă, profesia arendaș de moșie din cotuna și comuna menționată mai sus*”. Și pe actul de deces al lui Nicu stă scris tot “*arendaș de moșie*”. Să fi fost oare vorba de o arendare în toată regula și actele să fi încăput pe mâna băcanului, care și-a învelit peștele sărat spre vânzare, ori să fi rămas “tolerat” pe moșie, până la capăt, în condițiile pomenite mai sus ? Rămâne de văzut ce surprize mai pot oferi documentele de arhivă.

Însemnări memorialistice (7)

Ion Mihalache

Lovitura de stat din 23 aug(ust) 1944

Marți 22 aug(ust) am fost luat de la Mătăsaru de Ing. Vasilescu și trimis de D(omnul) Maniu.

Mă chemase Mihai Antonescu căruia m’am prezentat imediat, pe la ora 14 pm.

Mi-a spus: -Situația este foarte grea, (...) foarte gravă. Trebuie să plec imediat la Cairo, cu avionul, să iau contact cu generalul...(nu i-am reținut numele atașatului militar american). Iată ce-mi telegrafiază Hays (?), Min(istrul) Americii la Madrid, în momentul plecării la Washington, unde a fost chemat de Roosevelt. Și-mi citește telegrama, al cărui cuprins, în rezumat era: Înainte de a decide să primiți condițiile Rusiei, ia avionul și du-te la Cairo, la generalul... care-ți va vorbi în numele nostru (atașatul militar american). Apoi mi-adăugă că frontul merge prost, precum îmi va spune Mareșalul care se înapoiază astă seară de pe front.

L-am întrebat dacă Hitler, în urma întâlnirii la care au fost chemați (în primele

zile ale lui august) le-a cerut să lupte mai departe.

Mi-a spus că el a vorbit cu Ribentrop care n'a cerut acest lucru. Mi-a spus că sunt hotărâți s'o rupă cu germanii – a chemat pe Clodius și Ribentrop și le-a bătut cu pumnul în masă, că așa nu mai poate continua.

M'a întrebat ce cred. I-am spus:

-El nu poate pleca la Cairo. Nu mai e timp. S'ar demasca față de germani și față de ruși, care nu acceptă intermediari pe englezi și americani. Pot trimite pe cineva, dar el nu poate pleca. Am mai adăugat:

Sfatul meu? Puneți urechea la pământ; Veți auzi și glasul pământului și glasul strămoșilor: ați greșit – nu așteptați prăbușirea germană peste trupul Țării. Războiul e definitiv pierdut. E de datoria Dv. care l-ați făcut să cereți pacea. Cât mai repede, atât mai bine. Nu adânciți prăpastia. Nu transformați inutil țara în teatru de război și nu mai vărsați sânge nevinovat. Și stați de vorbă direct cu Rușii. Nu repetați greșala Regelui Carol care credea că se aranjează cu Rușii prin germani. De ce căutați să intermediați prin englezi și americani, cu atât complicați lucrul. De altfel a spus-o recent Churchill în discursul ultim și ne bombardează într'una americanii și englezii, ca să primim condițiile. Ce mai așteptați de la ei?

Ați făcut războiul nenorocit, sunteți datori să trageți consecințele nenorocite. Noi suntem datori să ridicăm protestul glasului pământului și strămoșilor că ni se pune cuțitul în bregăță și ni s'a impus semnătura. În acest sens – am spus – am vorbit și în altă parte (făcând aluzie la audiența la Rege, de care sunt sigur că nu știu).

Grăbiți-vă. Faceți-o Dv. Adaug și acest argument: "persoanele Dv. fizice pot fi puse în foc dacă o fac alții", am spus jumătate glumă, jumătate serios. Nu știam că chiar a doua zi o să fie arestarea lor – era o vagă prevenire. Zâmbia trist.

Așa ne-am despărțit – el spunând: să vii deseară la 8 și tot așa să-i spui și Mareșalului care sosește la 7 de pe front.

I-am spus: Voiu mai telefona odată p(e) oră.

La Mareșal. Dela 10-la 11^{3/4} seara. Telefonând, am luat ora 9. Am

așteptat până spre zece. (În răstimp, am aflat în biroul de așteptare, de la Picki Vasiliu, care aștepta și el):

1) Că după numerotarea făcută de organele noastre, germanii aveau în țară, în total, circa 580.000 oameni, din care au retras ca 80.000 – deci au rămas ca la 500.000 – în vr'o 30 de divizii, bună parte eșalonați în dos ca să facă față și la lovituri dinspre sud sau din spate. Ei cereau valută pentru 700.000.

2) Că Pătrășcanu era favorizat de el – scăpat din mână în prezent – fiu al unei colege a lui și al unui (...) al lui: că el l-a ținut liber, deși era cu domiciliu forțat (în Poiana Țapului); că e simpatic, dar naiv și că n'are oameni. Au stat de vorbă asupra reorganizării statului și i-a (...) că vor lua-o încet, nu vor să dărâme dintr'o dată etc. Dar când i-a cerut 4-5 oameni să-i trimită în Rusia, i-a dat o listă de închiși în lagăr, muncitori cu clasele primare etc.

Intru la Mareșal, care terminase cu Ministrul de Război, G(enera)l. Pantazi. El aștepta să încep eu, eu să începă el. Încep eu: "Merge greu, Domnule Mareșal".

El începe: "Foarte greu. Vin de pe front. Nu mai luptă soldații. Era să dau un ordin de zi înfierând lașitatea. Dar m'am răzgândit: tot așa petrec lucrurile și cu germanii din Franța, pe frontul rusesc."

Îl întreb: "Credeți că se poate organiza rezistența pe linia Focșani-Nămoloasa-Galați?"

El spune categoric că nu, dar rectifică astfel: "Germanii nu mai luptă de loc – iar ai noștri mai luptă dar fără elan;" adăugând: de altfel, m'am convins că țările mici nu mai pot face războiul față de mecanizarea uriașă a frontului armatelor mari: ne-a distrus acele câteva divizii blindate(2? 3?) în câteva ore cu tancurile lor, aviație etc.

Trec la a doua întrebare: Cu ce impresii v'ați înapoiat din Germania?

El: Hitler ne-a tratat ca pe niște vasali (cuvintele lui). M'a chemat să-mi spuie că el este hotărât să ducă războiul până la sfârșit și că vrea să știe dacă poate conta pe Ro nân a și pe mine. Și mi-a ținut un discurs de un ceas și jumătate - c'asa vorbește el și gesticulează și bate cu pumnul.

Am folosit acest timp ca să-i formulez și eu răspunsul cu alte întrebări: dacă e sigur de victorie, dacă ne acoperă frontul spre Ruși (de unde au retras câteva divizii) și dacă ne acoperă spatele de unguri și de bulgari – la care Hitler a răspuns: Sunt sigur de victorie. Disciplina a fost restabilită. Ai văzut ce măsuri drastice am luat – și de va fi nevoie voi mai lua (Mareșalul vorbea îngrozit: s’au distrus și familiile- împușcate- ale celor condamnați; “feldmareșal spânzurat, nici măcar împușcat”). Apoi Hitler a spus: “soldații-mi sunt credincioși”. Împușcă pe generalii pe care îi suspectează. Mareșalul a întrebat: “Fără nici o judecată?”- Fără nici o judecată. Dar dacă îi ucid nefiind vinovați? (nu-mi amintesc ce a răspuns Hitler). Mareșalul a adăugat: a intrat anarhia ca la Ruși în 1917. Cu privire la acoperirea frontului, a spus că să nu ne speriem, că va mai trimite ceva trupe etc.

Eu: V’a mai cerut?

El: Nu. Mareșalul mi-a amintit că a mai avut aceste promisiuni și după spargerea frontului de la Uman și de (...) din Crimeea după ce Hitler dăduse asigurări că Crimeea nu va cădea și că trupele vor avea asigurate retragerea; la care H(itler) a răspuns: nu armata n’a mai luptat, ci generalii n’au mai luptat, iar Mareșalul a răspuns: armata sau generalii, pentru noi care am (...) e totuna.

Cu privire la asig(urarea) spatelui, a spus: Ungurii mi-au făcut câteva porcării (dacă nu mă înșel, chiar acesta e termenul) și dacă mai repetă, vei vedea ce lecție le dau; cât privește Bulgaria, să văd pe cine am să pun Regent!...(Mareșalul era mirat de această încredere în sine a lui Hitler, de a cărui stare mintală avea impresia că se îndoia)(așa am înțeles din gesturile făcute). Ce-a voit să înțeleagă cu Bulg(aria) nici mareșalul nu-l înțelegea pe H(itler) (...). S’au despărțit fără ca să dea un răspuns. “Nici el n’a mai cerut, nici eu n’am mai răspuns la întrebări. Mai ales că se făcuse ora 7, șezusem aproape 5 ceasuri(?) în care vorbise mai mult el”.

L-am întrebat: Mai credeți în victoria germană?

El: Nu cred de mult – dar totuși H(itler) continuă să creadă.

Și în fine: Dacă v’ați rupe de Germ(ania) vă mai temeți de-o lovitură a lor capabilă de a pune mâna pe guvern și a păși la directa ocupație militară?

El: Acuma nu mă mai tem. Am suficiente unități (ascunse de ei) în Capitală și în împrejurimi cu care să pot face față cu succes. Așa, fizicește, mă pot suprima pe mine, pe Maniu, pe D(umnea)ta, etc. (se uită la ceas și spune, iată plec la Snagov la ora asta – știu că poliția lor nu-mi poate trimite un (...)?

Atunci încep(...):

Va să zică: De înfrângerea germanilor sunteți sigur; frontal nostru nu mai rezistă că nu mai luptă trupele și nemții au retras din ale lor; vasă zică ne putem aștepta să ne pomenim cu Rușii inamici în capitală; iar Dv puteți face față cu succes unei eventuale încercări de lovitură de stat din p(artea) germanilor. Atunci, ce mai așteptați? Concluzia e simplă și sigură: Încetați ostilitățile, semnați armistițiul. Și repede.

El: Asta vreau și eu, dar vreau întâi garanții de la Engl(ezi) și de la Americani

Eu: Ce garanții?

El: D(umnea)ta nu cunoști condițiile arm(istițiului). Să ți le spun eu. Și începe să scrie pe scurt: prima, cu desarmarea sau lupta comună contra germ(anilor).

Eu: De prisos. Pe celelalte vi le spun eu – că le știu din april(ie).

El: Eu nu pot semna cedarea Basarabiei și a Buc(ovinei) și mai ales ca ei să ocupe cu trupele lor Țara.

Eu: Asta înțeleg să n’o facem noi, care am fost contra (...) războiului dincolo de hotar – dar D(umnea)ta ești dator să tragi consecințele unui război pierdut. D(umnea)ta faci o greșală fundamentală: Uți că România e țară bătută căreia i se dictează condițiile. Sau le primești așa, sau de nu, intră ca biruitoare cu toate consecințele.

El: Și pe urmă să mă atacați Dv. Eu vă cer să intrați în guvern.

Eu: De prisos să mai discutăm acest lucru din nou. Interesul Țării este ca Dv să nu mai continuați un război pierdut – iar noi să protestăm că se impune Țării să semneze un Dictat cu cuțitul la gât. Acest

interes dictează – nu scrupuluri și temeri mărunte.

El: S’o faceți Dv, eu nu pot s’o fac.

Eu: Nu sunt multe soluții: sau o faceți Dv, și imediat – sau lăsați pe alții s’o facă, punându-vă la dispoziția lor cu fapta și necondiționat, nu cu consultări ale armatei, clerului etc. cum spuneți altădată.

El a făcut digresiuni pe această chestie – pentru ca să revin: Să nu pățim ca bizantinii care se certau între ei și Turcii intrau în Constantinopol în 1453. Vin Rușii peste noi – asta e groaznică realitate – nu vă pierdeți în mărunțisuri.

El: Eu pe germani nu-i atac – nu e demn, nu e cavaleresc.

Eu: Aveți dreptate. Si eu tot așa aș face. Dar ne vor ataca ei. Atunci?

El: Atunci e altă chestie. Mă bat.

Eu: Așa va fi: Vor trage ei și ne vom bate.

Pe aceste linii, concluzia mergea cu forța mecanică a evidenței. Dar el evita concluzia. Se chinuia – căuta ieșire. Se plimba prin casă. Minute de tăcere.

Eu: Nu înțeleg ce mai așteptați. El îmi cere cuvântul de onoare că n’am să spun nimănui, nici lui Maniu. L-am asigurat și l-am respectat, până când, considerând că e interes de stat, producându-se criza, l-am spus lui Maniu:

- Churchill mi-a trimis vorbă prin Ministrul nostru din Elveția, Pella, că înainte să mă decid să semnez, să-i comunic lui Churchill această hotărâre (pe aceeaș cale, Pella, ambasadorul englez în Elveția). Pe de altă parte, ți-a spus Ică de tel (efonul) Ministr(ului) american. L-am oprit și eu (zice Mareșalul care aflase chiar de la Ică) să meargă el – dar a apucat să anunțe că va pleca, ceea ce e mare greșală.

Eu: Este foarte important și eu m’aș fi grăbit să lămuresc lucrul, să văd cât e de serioasă e această comunicare. Când Churchill vorbește așa, anunțându-ne că dacă nu ne grăbim, va fi rău de noi și ne bombardează așa de sălbatic ca să punem condițiile – mi se pare puțin verosimil.

El: Și totuș este așa. Eu trebuie să văd...

Am mai confiat – tot în cond(i)țiile de mai sus: Am pus la disp(oz)iția anglo-

americ(anilor) aerodromurile noastre. Nu dau nici un răspuns: Pot eu să mă încred.

Eu: (Mărturisesc că eram nițel sdruncinat de această informație). Totuși am continuat: Nu văd folosul amânării. Văd primejdiile întârzierii și nu mai cred că Anglia se gândește și poate să continue vechea ei politică în S(ud)-E(stul) european.

El: Eu cred, și aceasta e politica care ne poate susține aici.

Eu: Noi de aceea am făcut politică alături de Anglia, ca să ne apere de cucerirea Rusiei. Și pacea războiului trecut ne-a dat-o (...). Dar acum lucrurile sunt răsturnate.

Și încep să-i dovedesc de ce nu mai cred în politica echilibrului european tip veac XIX – și în balanța puterilor cu Anglia limbă de cântar. L-a impresionat formula: balanța puterilor, presupune mai multe puteri care să se facă și desfacă ca să se obțină cea mai tare alianță contra celui ce amenință mai mult. Dar aceste ”mai multe puteri” nu mai există în Europa. Iar o Anglie așezată și sigură militaricește în fața Rusiei, e de neconceput. A convenit și Mareșalul.

Concluzia mea: Va fi rivalitate între Rusia – Anglia și America, dar Anglia și America nu sunt în măsură să impună Rusiei, azi, punctul lor de vedere. Dovadă cazul Poloniei pentru care Anglia – zice că – a făcut războiul etc. etc. Deci să ne înțelegem direct cu Rușii, punând la curent și explicându-ne și față de aliați – care ne consiliază oficial și public și ne bombardează când ne facem a nu pricepe.

Și am venit la concluzii: Interesul Țării este s’o faceți Dv ca o tristă consecință a războiului iar noi să formulăm protestul istoric că ni se răpește din pământul străbun, cu sabia la gât. Mai ales partea a II îl întârătă, se lupta chinându-se să afle ieșire și oscilând: (...) prefer să mă retrag în munți cu o parte din armată, rămasă credincioasă, ca Tito – și când or veni Englezii și Americanii să găsească aici un sâmbure pe care să-l desvolte.

Eu, îndrăznind: Lăsați gluma, Domnule Mareșal. La vârsta asta, un fost conducător de stat, haiduc în munte...nu prinde!... Faceți ceea ce logica și necesitățile istorice vă impun.

Am plecat la 12 fără un sfert. Ne-am despărțit fără să pot spune că l-am văzut hotărât. A doua zi, dimineața, venind la mine D(omnu)l Maniu, am început cu impresia: Cred că mareșalul s'a hotărât - își caută ieșirea megalomanului înfrânt în planurile și ambițiile sale. N'aș putea spune că s'a hotărât. Pe trei sferturi, cred că da.

Mărturisesc că nu-mi închipuiam că lucrurile vor evolua așa de vertiginos: în ziua de 24 (a doua zi de convorbirea de mai sus), Mareșalul Antonescu, către seară, era demis și arestat cu Ică Antonescu, Pantazi și Picki Vasiliu... Sic transit....

Ps. Am încercat să redăm cât mai fidel conversația de mai sus, păstrând însă ordinea logică a discuției. A trebuit să omit parantezele ce obicinuiește a face Mareșalul - întregi digresiuni ce derutează linia logică - de astă dată mai puține - ca să mă trec pe linia principală a discuției.

De pildă: a reînnoit șarja împotriva lui Maniu, arătând ce dificultăți a avut de pe urma lui, ce servicii i-a făcut (când cu aparatele de transmisiuni, agenți de pază contra germanilor, scenele cu Hitler, etc). Mi-a mai spus: Uite, înainte de D(umnea)ta a fost aci Clodius. I-am bătut cu pumnii în masă că așa nu mai merge. Iată aici începutul unui concept de telegr(amă) ce voiam să trimit lui Hitler ca să încep ruptura. Am preferat să-l chem pe Clodius...

Ce mi-a mai spus Maniu pe 24 Aug(ust) seara, ce s'a petrecut la 23 Aug(ust).

După ce i-am povestit eu - el s'a dus la Brătianu. Am trimis de acolo pe Gh. Brătianu la Mareșal - care era în Cons(iliu) de Min(iștri) (la Snagov?), ca să verifice impresiile mele și să-l determine definitiv. Gh. Br(ătianu) a venit asigurându-i că după masă merge Mareșalul în audiență să anunțe ruperea de nemți. A mers, dar a spus că el are nevoie de câteva zile înainte de a declara ieșirea din Axă. Regele l-a întrebat: până când?

-Până pe sâmbătă.

- De ce?

-Eu trebuie să previn pe nemți că mă rup.

Regele ar fi spus: asta înseamnă să ne dai pe mânuța nemților. Eu cer să te pronunți azi, altfel sunt nevoit să-ți retrag încrederea. Mareșalul ar fi spus că nu poate să ia act deoarece încrederea lui e de la Națiune și de la fostul Rege Carol. Regele ar fi trecut alături, și a trimis un maior cu câțiva soldați."Din ordinul M(ajestății) S(ale) sînteți arestat. Urmați-mă". Și Mareșalul i-a urmat. A fost arestat și Ică care era acolo. Regele a chemat pe Picki Vasiliu, care venind a fost arestat de acelaș maior.

xxx

Maniu mi-a mai spus tot atunci, joi seara 24 după bombardamentul teribil german - am stat la dr. Rus sub scară - că Mercuri venise la el și Sănătescu cu Dămăceanu să-i ia consimț(ământul) p(entru) guv(ernul) Maniu - M(aniu) a refuzat pe motiv că nu i s'a făcut dovadă că avem suf(icienă) pregătire tehnică spre a rezista nemților. A susținut guv(ern) militar. Dămăceanu a spus: să facem guv(ern) militar cu partic(iparea) f(ără) port(ofoliu) a celor 4 șefi din Bloc. Maniu mi-a spus că n'a refuzat categoric. Formula a mers deci la sigur.

I(on) M(ihalache)

Maniu nu mi-a spus Mercuri la masă întâlnirea cu Sănătescu și Dămăceanu și convorb(irea). Altfel, n'aș fi fost surprins aflând seara de la Radio. Cu o oră înainte de Radio Leucuță venise trimis de Maniu să-mi spuie să nu dorm acasă. Leucuță știa (mi-a confirmat D(omnu)l Maniu a doua zi joi. Eu nu.

Gheorghe Bâgu

VII. Ploiești

După vreo oră a sosit o grupă de gardieni cu un comandant, au deschis vagonul, ne-au ordonat să coborâm, ne-au numărat și după ce s-au convins că suntem toți cei din procesul verbal, am fost escortați până pe strada Rudului. Aici, din nou am fost numărați, ni s-au luat amprente și am fost închiși într-o sală mare, sinistră, plină cu paturi suprapuse pe patru nivele. Eram în închisoarea de la Ploiești unde fusese director maiorul Ionescu, despre care am mai vorbit.

Șef de cameră era un criminal de drept comun, Beșleagă, originar din Cîmpulung Muscel, care fusese condamnat, în timpul lui Carol al II-lea, la 25 de ani muncă silnică. După ce a executat 18 ani și după ce în mai multe rânduri i se redusese din pedeapsă, acum urma să fie eliberat. După ce am intrat în cameră, Rădoi l-a informat că suntem studenți, condamnați politic, cu pedepse de la 2 ani la 25 de ani. Beșleagă s-a uitat plictisit la noi, apoi a strigat celor ce lânzeau pe paturi:

- Drepti! Toată lumea își ia bagajul și se culcă pe jos. Lăsați în paturi să se odihnească judecătorii și procurorii de mâine. Executarea!

După ce deținuții de drept comun au coborât, ne-am urcat în paturi și fiind obosiți și slăbiți, am adormit. Am fost treziți la masă. Ne-au dat cartofi fierți cu roșii, cu zarzavaturi și cu ulei. Foarte buni. Așa ceva nu mai mâncaserăm de mult timp, din libertate ...

Stăteam în patul meu, în primul rând și mă uitam la cei ce se pătimeau pe jos. Printre ei erau mulți țigani; unii condamnați pentru furt, alții pentru scandaluri, viol, alții pentru escrocherii, alții pentru crimă. Își petreceau aproape tot timpul cu jocurile de noroc. Erau simpli și grosolani, majoritatea cretini, analfabeți. Câte unul mai ager la minte era privit cu ură și dispreț. Ziceau ei că „se dă mare”.

Beșleagă, șeful camerei, dormea singur într-un pat, lângă ușă, mai la aer. Se vedea că fusese un om puternic și foarte hotărât. Era înalt, cu fruntea îngustă, cu dinți rari, cu ochii tulburi și însângerați. Tușea mereu. Fusese tâlhar la drumul mare și avea la activ 11 crime.

Mai era acolo un alt criminal, Florică Stănescu, originar din Malul cu Flori, județul Dâmbovița. Și el era condamnat cu pedeapsa maximă, adică muncă silnică pe viață. Omorâse trei cetățeni pentru jaf. El era de statură mijlocie, robust, blond spălăcit, cu ochi albaștri de găscan obraznic ... o brută fără suflet și fără judecată. Seara juca barbut cu „fratele” Beșleagă. Din discuțiile lor nu înțelegeai aproape nimic, atât erau de confuzi în exprimare.

Într-o seară, Beșleagă și Stănescu au jucat barbut.

Pentru că jocurile de noroc erau interzise, au spus unui pungaș nou-venit să stea la ușă să pândească și să-i anunțe când apare gardianul.

Pungașul a fost atentă o oră, două, dar în cele din urmă l-a atras jocul de noroc și n-a simțit apropierea gardianului pe coridor. Când și-a dat seama de pericol, adică atunci când gardianul era deja cu cheia în ușă, a început să urle:

- Domn'gardian! Domn'gardian! Veniți, că mă omoară! Mă omoară ... aoleu, aoleu, mă omoară! ... Gardianul a deschis ușa și a întrebat răstit:

- Ce ai, mă, de ții așa? Ce ai? Ce s-a întâmplat?

- Domn'gardian, am împrumutat de la acest țaran 5 lei și n-am de unde să-i înapoiez și pentru asta el mă rupe cu bătaia, mă omoară!

- Dacă vă mai prind că vă bateți, vă duc la carceră! Ați înțeles!? Lasă-l în pace că o să-ți dea el datoria când o să aibă. Acum de unde să-ți plătească? De unde? Și ce faci tu cu banii aici? Plătească-ți moartea de lichea și scandalagiu! Lasă-l în plata Domnului ... Ai înțeles?

După plecarea gardianului, Beșleagă s-a întors către pungaș, l-a laudat și a dat dispoziție ca nimeni să nu se atingă de el:

- Nimeni n-are voie să se mai atingă de acest om! Apoi s-a adresat pungașului: Nenorocitul, belea nesocotită, escrocule, era cât pe ce să fim prinși că jucăm barbut. Am văzut că n-ai mai fost atent la ușă și că erai gură-cască la noi, motiv pentru care trebuia să te omor, însă te-ai descurcat bine și te iert.

Nouă, celor condamnați politic ... ne-a prins foarte bine această ședere la închisoarea de la Ploiești. Ne-am mai refăcut, pentru că am fost hrăniți mai bine, ne-am bucurat de mult aer, de un tratament mai omenesc. Așa era viața pe vremea aceea, la dreptul comun.

După mai bine de o lună, am fost transferați la Pitești.

În dubă cu noi era și Beșleagă, pe care-l duceau la Câmpulung Muscel, orașul unde avusese ultimul domiciliu, pentru a-l pune în libertate. Stătea rezemat de peretele vagonu lui, tăcut, resemnat, gânditor și tare necăjit. Ne-am apropiat de el și am încercat să schimbăm câteva vorbe.

- Ce-ți pasă matală! Pleci acasă, vei fi liber, vei bea o țuică, un pahar de vin, te vei întâlni cu familia, vei mânca ce vei pofti, vei munci și-ți vei reface viața. Niciodată nu-i prea târziu.

- Da, o să fiu pus în libertate, o să mă duc în satul în care m-am născut și unde am copilărit. Am fost arestat la vârsta de 19 ani și de 19 ani nu mai știu nimic de nimeni. Nu știu cine mai trăiește și pe cine o să mai cunosc. Nu știu nici ce o să fac și nici cum o să mă descurc. Este greu când nu ești stăpân pe o meserie și când toată lumea te privește cu dispreț și silă. Pentru toți ești un criminal. Nimeni nu are voie să se încurce cu tine ... Vai și amar de capul meu. Poate era mai bine în închisoare, unde mă cunoșteau toți, unde eram cât de cât respectat ... Știu eu ...

Peste doi ani l-am întâlnit în colonia de muncă Poarta Albă, condamnat din nou la 3 ani închisoare corecțională. Nu știu ce săvârșise, dar avea vârsta de 41 de ani și părea de 61. Aici, fiind cunoscut de cei mai vechi deținuți de drept comun, a fost plasat la o muncă ușoară: se ocupa de curățenie la baie.

După vrei 12 ore de drum, cu opriri și staționări în toate haltele am ajuns a doua zi la Pitești. Am stat în vagon până s-a înserat. Atunci au deschis ușile și am pornit spre noua „reședință”.

Era o seară plăcută de toamnă cu miros de petunii. Sfântă este libertatea! Priveam oamenii de pe stradă cu invidie, și ce fericiți îi vedeam pe toți. Un tânăr la braț cu o tânără zveltă și foarte drăguță mergeau paralel și în aceeași direcție cu noi. Ne priveau curioși și nu știau ce să creadă. Noi nu mai aduceam a studenți. Pușcăria ne transformase. Semănam mai mult cu borfașii sau cerșetorii. Am mărșăluit cam o jumătate de oră până când am ajuns la vestitul penitenciar din Pitești, opera lui Armand Călinescu.

Ceramica populară din zona Botoșanilor(1)

dr. Angela Olariu

ISTORIC

Meșteșug cu o îndelungată tradiție în zona Botoșanilor, olăritul poate fi urmărit în timp începând din neolitic, epocă strălucit reprezentată prin așezările de la Trușești⁹, Drăgușeni¹⁰, Corlăteni, Ibănești, Hănești, Ghireni, Todireni etc. Unde s-a descoperit splendida ceramică de tip Cucuteni. Reprezentată în toate fazele de dezvoltare, cu trăsăturile caracteristice, ceramica cucuteniană descoperită în zona Botoșanilor, constituie un punct de plecare în cercetarea olăritului în această parte a țării. Am putea menționa chiar existența culturii precucuteniene¹¹, reprezentată aici în câteva așezări dintre care amintim Belcea¹² (Leorda) și Cucorăni¹³, cu o ceramică cu forme variate, în care predomină vasele cu corpul bombat, cele mari, globulare, cu gâtul scurt, capacele, strachinile cu sau fără picior, castronașele¹⁴ (realizate dintr-o pastă de bună calitate, cu pereții subțiri), cu un decor imprimat combinat cu caneluri, incizii și aplicații practice.

Ceramica cucuteniană, având pasta fină, permite realizarea vaselor cu pereți subțiri și netezi, cu forme de o varietate remarcabilă, dintre care amintim: vase de lut, vase binoclu, vase fructieră cu picior, vase cu capac, strachini, vase mari pentru provizii. Dintre acestea, unele mai apar și astăzi.

Ornamentica acestora, bază pe îmbinarea celor trei culori (alb, negru și roșu), în diferite variante, cu diverse motive, îndeosebi spirala, dovedește o neîntrecută măiestrie.

Meșteșugul olăritului poate fi urmărit fără întrerupere în toate epocile istorice ce au urmat. Astfel perioada de trecere de la neolitic la poca bronzului, când se produce prima mare diviziune socială a muncii, este

atestată la Horodiștea (Păltiniș), Cucorăni, Hănești și Ibănești.¹⁵

Epoca bronzului, în special în ultima fază a acesteia, aparținând culturii Noua, este atestată la Trușești, Corlăteni¹⁶, Cătămărăști Deal, Dorohoi, Ghireni și Vlăsinești¹⁷.

Ceramica descoperită al Trușești¹⁸, ăstrează din formele amintite strachina cu marginea dreaptă sau ușor arcuită în interior, cu caneluri oblice pe margine sau caneluri orizontale paralele și ceașca cu buza fațetată, decorată pe umărul arcuit cu fațetele oblice.

Ceramica descoperită în așezarea de tip „cenușar” de la Trușești și aceea de la Corlăteni, prezintă unele elemente de tradiție din epoca bronzului¹⁹.

Pentru poca fierului, săpăturile efectuate în complexul getic de la Stâncești (sec. VI-III î.e.n.²⁰) au scos la iveală ceramică autohtonă de tradiție hallstattiană – vase cu formă întâlnită anterior (strachini, borcane, vase de provizie), lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră (în amestec cu diferite resturi pisate), de culoare cenușie. Cea de-a doua epocă a fierului, La Tène (45 î.e.n. – secolul I e.n.), este, după cum se știe, perioada de înflorire a culturii geto-dacice, de constituire a statului dac.

Urme de locuire dacică din perioada corespunzătoare provinciei Dacia (secolele II – III e.n.) au fost atestate la Cucorăni, Stâncești, Botoșani, Dângeni, Ștefănești²¹.

Concludentă pentru această perioadă este ceramica descoperită în așezarea de la Cucorăni, Medeleni, care se încadrează în cele două categorii tipice culturii geto-dacice: ceramica rudimentară, de uz comun, lucrată cu mâna și la roată, și ceramica fină (lucrată cu mâna sau la roata olarului²²). Culoarea cenușie-neagră, care a aparținut ceramicii dace se perpetuează până azi.

Din categoria ceramicii rudimentare,

caracterizată printr-o pastă grosieră, amestecată cu cioburi pisate, de culoare brun-cenușie, cu suprafața exterioară aspră, s-au găsit forme reprezentate prin vasele-borcan de mărimi diferite, cu pereții aproape verticali sau bombați, cu baza retezată sau evazată, decorate cu brăie, linii incizate sau butoni, precum și străchini cu buza îndoită în interior²³.

Cea de a doua categorie de vase, lucrate din pastă fină, de culoare cenușie, este reprezentată prin vase cu corpul bogat, cu gâtul înalt, cu sau fără toarte, prin străchini cu buza evazată și vase cu picior (fructiere). Toate aceste vase au suprafața exterioară lustruită, de culoare brun-cenușie²⁴.

Pentru secolele II-III e.n., perioadă corespunzătoare provinciei Dacia, săpăturile arheologice la Hănești, Liveni, Lunca, Ștefănești au scos la iveală ceramică cenușie din pastă fină lucrată la roată, într-o proporție mai mică decât cea din pasta grosieră. Aceste vase păstrează caracterele ceramicii din La Tène, și elemente din import, cu unele împrumuturi romane. Cel mai frecvent întâlnite sunt străchinile și oalele.

Vorbind despre meșteșugul olăritului pentru perioada dacică, se poate spune: „În cultura dacică din secolele II-III e.n., alături de producția meșteșugărească de olărie, documentată prin vase lucrate la roată, de tehnică superioară, întâlnim o producție casnică, reprezentată prin vase grosolane, lucrate cu mâna. Cantitatea mare de vase lucrate cu mâna din așezările dacice (secolele II-III e.n.), arată că producția casnică de plărie avea încă de la data aceea rol însemnat în economia gospodărească. Spre deosebire de ceramica amintită, ceramica din așezările Sântana de Mureș, lucrate cu mâna apare cuprinzând vase de forme variate, executate într-o manieră foarte îngrijită, indică un înalt grad de specializare a meșteșugarilor respectivi. Numeroase cuptoare de olărie descoperite dovedesc prezența meșterilor olari în cele mai multe din aceste așezări – oarte posibil chiar în fiecare din ele. Este posibil ca în cea mai mare parte produsele erau desfăcute pe loc de locuitorii aceleiași așezări. Nu se

poate admite o „producție numai pentru nevoile locale”²⁵.

Pentru o etapă următoare, este vorba de sfârșitul secolului al III-lea – secolul al IV-lea e.n., descoperirile de la Albești, Pogorăști, Corlăteni, Stâncești etc.²⁰, au identificat urme materiale ale culturii Sântana de Mureș – Cerneahov.

Ceramica lucrată la roată, din pastă grosolană, sau cea fină, de culoare cenușie și cu luciu, descoperită la Trușești și Ionășeni²⁷, cuprindea o varietate de forme: cupe, farfurii, străchini, castroane, cești, ulcioare și oale, foarte asemănătoare cu unele vase dacice. Ornamentele acestor vase se bazau în special pe linii drepte, linii în zigzag, în formă de val etc. Motive vegetale (brăduț, frunză), sau geometrice (rozete cu combinații de linii punctate²⁸).

Perioada secolelor al VI-lea – al X-lea, perioada de desăvârșire a procesului de formare a poporului român, este bine reprezentată în cuprinsul zonei Botoșanilor. Continuitatea de viațuire a elementului autohton și contactele culturale existente între acesta și elementele autohtone în perioada de formare a poporului român, sunt evidențiate de descoperirile arheologice făcute la Lozna – Dorohoi²⁹.

Ceramica de factură slavă descoperită aici (sfârșitul secolului al VII-lea – începutul secolului al VIII-lea), lucrată cu mâna, și cea autohtonă, lucrată la roată, argumentează cele afirmate mai sus. A doua categorie, ceramica lucrată cu roata, este reprezentată prin fragmente de vase de tip borcan, cu buza înălțată, arcuită drept, cu umerii proeminenți și corpul bombat. Decorul acestora este format din benzi orizontale de linii drepte sau vâlvurite, stilizate, alternând pe tot corpul vasului³⁰.

Perioada de desăvârșire a poporului român pe teritoriul studiat se poate urmări prin studierea rezultatelor săpăturilor arheologice din Horodiștea de la Fundu-Herții (comuna Cristinești³¹), unde au fost scoase la iveală două categorii de ceramică: cea lucrată cu mâna și cea lucrată la roata cu turație înceată și medie. Ceramica lucrată cu mâna este din pastă grosieră, în care sunt amestecate cioburi pisate. Ca forme, întâlnim borcane și tipsii, decorate cu

alveole și creștături. Cea lucrată la roată cuprinde trei grupe împărțite după particularitățile tehnice, și este reprezentată numai prin borcane³² decorate cu benzi incizate, vârlurite sau orizontale. După caracteristicile de formă, tehnică și decor, ceramica din aceste așezări aparține de două faze: secolele VIII-IX și secolele IX-X. Faza cea mai veche se caracterizează prin predominarea ceramicii lucrate cu mâna, iar cea de-a doua prin ceramica lucrată la roată. Acestei ultime faze îi aparține ceramica cenușie, cu decor lustruit³³. Evoluția ascendentă a civilizației locale, poate fi urmărită pe baza resturilor ceramice descoperite în așezarea de la Hudum-Botoșani, cuprinzând materiale ce aparțin secolelor al XII-lea, al XIII-lea și al XIV-lea³⁴ și prima jumătate a secolului al XV-lea. Fragmentele ceramice descoperite aici provin din vase de talie mijlocie, în special borcane din pastă cenușie, lucrate la roata cu turație medie, având analogii în alte așezări urbane și sătești din ultimele decenii ale secolului al XIV-lea³⁵ și începutul secolului al XV-lea. Într-o proporție redusă s-au găsit și vase lucrate cu roata, prin culoare oxidantă, de factură arhaică³⁶.

Pentru secolele al XV-lea – al XVII-lea, adică faza mijlocie a feudalismului dezvoltat nu s-au făcut săpături arheologice în zonă. În urma periegezelor și a sondajelor s-au făcut mai multe descoperiri și pentru această perioadă³⁷. Aceste descoperiri au fost completate în urma cercetărilor întreprinse pentru întocmirea

raportului arheologic al județului Botoșani³⁸ cu noi puncte (Brăești, Concești, Cristești, Albești, Bălușeni, Botoșani etc.).

Ceramica rurală descoperită, de culoare cenușie sau brun roșcată, din secolele al XV-lea și al XVI-lea are unele tangențe cu produsele orășenești. În afară de această ceramică, s-a descoperit și o altă specie, de ceramică fină de factură orășenească și unele resturi de cahle³⁹.

S-au găsit fragmente de oale cu marginile mai puțin îngroșate, fragmente de străchini, talere. Decorul este reprezentat de benzi adâncite orizontal, motive ștanțate aplicate pe umerii vaselor. Sporesc centrele de olărit în mediul rural.

Pentru secolele al XVI-lea și al XVII-lea olăria rurală este descoperită, în cuprinsul unor așezări cu resturi de ceramică orășenească sau otomană de import, și cu unele fragmente de cahle sau plăci decorative⁴⁰ (Brăești, Cristești, Durnești, Ghireni, Hănești etc.). Aici s-au descoperit fragmente de oale, căni, castroane, străchini, talere, tigăi, ulcioare, capace lucrate din pastă cenușie-roșatică, decorate cu dungi drepte sau vârlurite, impresii aplicate cu roțița, smălțuiri verzi, albe sau gălbui.

Faza târzie a feudalismului dezvoltat este bine cunoscută prin numeroase descoperiri⁴¹. S-au găsit și resturi ceramice cu caracter rural, cât și altele de factură orășenească sau import. Aspectul vaselor se apropie de cel actual.

NOTE

⁹ Adrian C. Florescu, *Șantierul arheologic Trușești*, în „*Materiale și cercetări arheologice*”, vol.III, Editura Academiei R.P.R., 1957, pag. 203.

¹⁰ Vladimir Dumitrescu, *Unele probleme ridicate de așezarea cucuteniană de la Drăgușeni*, în „*Din trecutul județului Botoșani*”, 1974, pag. 36 și următoarele.

¹¹ Silvia Marinescu-Bîlcu, *Cultura precucuteni în câmpia Moldovei*, în „*Din trecutul județului Botoșani*”, 1974, pag. 52.

¹² *Idem*, pag. 52

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, *Așezări din Moldova de la paleolitic până la secolul al XVIII-lea*, București, 1970, pag. 26 și următoarele.

¹⁶ *** Istoria României, vol. I, pag. 31.

¹⁷ N. Zaharia și colaboratorii, opera citată, pag. 42-43.

- ¹⁸ Adrian C. Florescu, *Șantierul arheologic Trușești*, în „*Materiale și cercetări arheologice*”, vol.III, 1957, pag. 210.
- ¹⁹ *Ibidem*, pag. 213.
- ²⁰ Adrian C. Florescu, Simion Rață, *Complexul de cetăți traco-getice de la Stînțești – Botoșani*, în „*Studii și materiale*”, culegere editată de Muzeul Suceava, 1960, pag. 9.
- ²¹ N. Zaharia și colaboratorii, opera citată, pag. 65.
- ²² Silvia Teodor, *Contribuția cercetărilor arheologice de la Cucorăni*, în „*Din trecutul județului Botoșani*”, 1974, pag. 66 și următoarele.
- ²³ Ion Horațiu Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1968, pag. 8.
- ²⁴ Silvia Teodor, opera citată, pag. 69.
- ²⁵ Ion Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sîntana de Mureș-Cerneahov, pe teritoriul R.S.R.*, în „*Arheologia Moldovei*”, vol.IV, București, 1966, pag. 219.
- ²⁶ N. Zaharia și colaboratorii, opera citată, pag. 79.
- ²⁷ Ion Ioniță, opera citată, pag. 201.
- ²⁸ *Ibidem*, pag. 202.
- ²⁹ Dan Gh. Teodor, Ion Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna*, în „*Arheologia Moldovei*”, vol.IV, pag. 282.
- ³⁰ *Ibidem*, pag. 286.
- ³¹ M. Petrescu-Dîmbovița, Dan Gh. Teodor, Victor Spinei, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice din Horodiștea, de la Fundu-Herții*, în „*Din trecutul județului Botoșani*”, pag. 78 și următoarele.
- ³² Idem, pag. 88.
- ³³ Idem, pag. 93.
- ³⁴ Victor Spinei, Rodica Popovici Baltă, *Rezultate ale săpăturilor de la Hudum, din anii 1970 – 1972*, în „*Din trecutul județului Botoșani*”, pag. 114 și următoarele.
- ³⁵ *Ibidem*, pag. 119.
- ³⁶ *Ibidem*.
- ³⁷ N. Zaharia, N. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, opera citată, pag. 165.
- ³⁸ Alex. Păunescu, Paul Sadurschi, Vasile Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol. I, București, 1976, pag. 39, 44, 47, 50, 58, 68.
- ³⁹ N. Zaharia și colaboratorii, opera citată, pag. 65.
- ⁴⁰ *Ibidem*.
- ⁴¹ Alex. Păunescu, Paul Sadurschi, Vasile Chirica, opera citată, pag. 385.

Botoșanii în evul mediu. Aspecte ale vieții economice(2)

dr. Daniel Botezatu

O altă relatare interesantă avându-l în prim plan pe acest pitoresc negustor Manole este cuprinsă în cartea de judecată din 6 decembrie <1742>³², prin care negustorul sus-amintit se plânge că un botoșănean, pe nume Ion Gule, i-a bătut un argat rus de-al său. Cum rusul, care se îmbătase, a continuat a merge pe uliță gâlcevind pentru că a fost bătut, Ion Gule și cumnatul său l-au bătut din nou, în mijlocul uliței. Manole, care văzuse întreaga întâmplare din dugheana sa, a trimis un băiat de prăvălie spre a-i potoli pe cei doi. Aceștia însă l-au bătut și pe copil, înjurându-l pe Manole „de mamă și de

femeie”. Până la urmă, Manole apelează la judecata a doi boieri aflați atunci în târg, Iosif, vtori logofăt și vel cafegiu și vtori armaș și Izmană vel căpitan. Acești boieri, la rându-le, după ce au întrebat negustori turci, moldoveni și jidovi, i-au dat dreptate lui Manole³³.

Prisosul averii sale, Manole l-a hărăzit investiției într-un domeniu care și atunci, dar și înainte de acea perioadă, se dovedise a fi pe cât de riscant, pe atât de profitabil: cămătăria. La 10 decembrie 1742, Manole se afla în judecată cu Ștefan, feciorul Abăgeriții, pentru o datorie de 12 lei

și 6 potronici pe care sora lui Ștefan, călugărița, o avea față de negustor³⁴. În contul acestei datorii, Manole ia de la Ștefan un bou, dar domnul Constantin Mavrocordat îi poruncește negustorului botoșănean să înapoieze boul și numai dacă va dovedi că lui Ștefan i-a rămas toată averea surorii sale să-și recupereze de la el datoria. Același Manole, care la un moment dat ajunsese și stăpânul Popăuților de lângă târg³⁵, având mai multe litigii de proprietate cu banul Dumitrașcu Calmășul, stăpânul Stănțeștilor învecinați, era unul dintre creditorii acestui boier botoșănean, cu care se va judeca în mai multe rânduri pentru stingerea unor datorii mai vechi³⁶, așa cum o făcuse - și cum am arătat mai sus - cu o bună parte dintre foștii săi parteneri de afaceri.

Un alt negustor botoșănean, probabil tot grec de origine, care-și investise o parte a profitului afacerilor sale în cumpărarea de moșii, era Afendule (ginerelul lui Miron Gafencu din Botoșani), care la 27 septembrie 1757 era menționat ca proprietar al unei părți a moșiei Cordăreni, a cărei hotarnică o făcuse, la cererea lui Afendule, Răducanu biv vel medelnicer, vornicul de Botoșani³⁷. Mai înainte, la 18 aprilie 1757, același Afendule, „neguțătorul din Botoșani”, fusese în pricină cu Ioanichie ieromonahul pentru o altă moșie a sa, anume Șilișeu, de la ținutul Dorohoiului³⁸.

Alt negustor grec din Botoșani care, alături de negustorie, se ocupa și de cămătărie, era Pană, pe care sfârșitul vieții l-a surprins cu afacerile neîncheiate. Pe de o parte avea de restituit un împrumut în bani pe care îl făcuse de la vel logofătul Sandu Sturza³⁹, pe de altă parte avea de primit 50 de lei de la un negustor armean tocmai din Tismenicza, din Țara Leșească⁴⁰. După cum se observă din cele două exemple, acestea sugerează exact tipul de afaceri asupra căruia ne-am referit, anume cămătăria.

Alături de greci⁴¹, un rol important în viața economică a Botoșanilor îl aveau negustorii turci, mai cu seamă după instaurarea regimului fanariot, când vor găsi noi oportunități de afaceri în spațiul românesc⁴². Am amintit, pe parcursul acestei lucrări, despre abuzurile pe care negustorii turci, cunoscuți și sub numele de lazi, le

făceau în toate ținuturile Moldovei, inclusiv în târgul Botoșanilor și în împrejurimile sale⁴³. Sub oblăduirea Înaltei Porți, afacerile lor prosperau, astfel încât nu exista târg, cu atât mai mult ținut, din Moldova, în care acești negustori și cămătari să nu se fi oploșit, pe la jumătatea secolului al XVIII-lea⁴⁴. Unul dintre ei, Hagi Mustafa din Botoșani, cunoscut și sub numele de Surdul, era creditor al banului Dumitrașco Calmășul⁴⁵ făcând parte dintr-o listă mai lungă a cămătarilor de la care vel banul se împrumutase. Soția boierului botoșănean, Maria, băneasa Calmășului, era și ea datoare altui creditor turc, Ismail bešli-agă⁴⁶. Pentru a-i feri pe botoșăneni de abuzurile acestor negustori și cămătari turci, la care se îndatoraseră boieri de frunte ai Botoșanilor, la 24 octombrie <1742> Constantin Mavrocordat îl ridică pe Ozun Hassan, „din târgul Botoșanii”, la dregătoria de bešli-agă, încredințându-i sarcina de a-i apăra și sprijini pe toți târgoveții și locuitorii din Botoșani „dinspre turcii zulumgii”⁴⁷.

Această practică a cămătăriei era continuată de către turci și după încetarea ocupației turcești a Principatelor și restaurarea domniilor pământene. La 10 octombrie 1822, turcul Mehmed Said certifica printr-un sinet faptul că avea de primit de la Botoșani și Iași teșcherele (polițe, *n.ns*) în valoare de 4500 guruși⁴⁸. Un rol însemnat în viața economică a Botoșanilor, mai cu seamă după 1750, când repetatele persecuții îndreptate împotriva lor în Țările Baltice, Prusia, Polonia și Rusia i-au făcut să se retragă, în mai multe valuri de emigrație, spre spațiul românesc, mai cu seamă în nordul Moldovei și nord-estul Transilvaniei, l-au avut evreii. Prezența acestora la Botoșani, neînsemnată însă numeric, este documentată și pentru perioade mai vechi. Ea se poate deduce și din relațiile comerciale pe care negustorii botoșăneni, mai cu seamă armenii, le aveau cu regiuni mai îndepărtate din centrul și nordul Europei, acolo unde în veacurile anterioare evreii fuseseră printre cei mai activi agenți economici.

O relatare dintr-o carte a unui mare rabin, tipărită în 1696 la Frankfurt pe Main, prezintă un episod al cărui protagoniști erau

mai mulți evrei din Lemberg, pe care confruntările din primăvara lui 1600, dintre oștile lui Mihai Viteazul și cele ale Ieremieii Movilă voievod, i-au surprins în târgul Botoșanilor, în drum spre Ștefănești⁴⁹. Deși acest lucru nu se precizează în relatare, bănuim că evreii erau negustori veniți cu afaceri prin aceste locuri, pe care se pare că le cunoșteau destul de bine, din moment ce topicele sunt redată în pronunția locală. Artur Gorovei menționează o veche piatră tombală, care mai putea fi văzută la începutul secolului XX în cimitirul vechi israelit din Botoșani și în a cărei inscripție se regăsesc numele a trei evrei, uciși în data de 7 septembrie 1724⁵⁰.

Crescând numărul evreilor în târgurile Țării Moldovei, inclusiv la Botoșani, ei se vor fi constituit, după modelul isnafului otoman, într-o breaslă a jidovilor, pe criterii în egală măsură etnico-religioase, dar și economice⁵¹. Într-un act botoșănean din 1742 se iscălea „Mihai Pevețul și credincios breslei jidovești”⁵². Mai înainte, la 15 decembrie 1737, negustorii jidovi depuneau mărturie, alături de cei români și armeni, pentru prețaluirea făcută unei case cu pivniță din târgul Botoșanilor. Deja la jumătatea secolului al XVIII-lea, locuitorii evrei se integraseră în peisajul economic, urbanistic și social al Botoșanilor, cum o dovedește actul din 22 iunie 1745, prin care Ioan Nicolae Mavrocordat voievod întărea târgoveților moldoveni, armeni și *jidovi*, locurile lor din Târgul de Sus al Botoșanilor.

Ca și în cazul celorlalți negustori, evreii dublau activitățile comerciale propriu-zise cu cele cămătărești. Și evreii țarigrădeni, veniți în Moldova mai ales după instaurarea dominației otomane, și cei veniți din regiunile central europene și de la nordul spațiului românesc, s-au stabilit, ca și turcii, mai întâi în târguri⁵³, acolo unde existau lichidități monetare consistente și circulația banului avea o altă dinamică decât în spațiul rural⁵⁴. Originea țarigrădeană a unora dintre evreii botoșăneni este dovedită de faptul că în acest târg liderul religios se numea haham⁵⁵.

Recensământul sudiților din Moldova, din anii 1824-1825, evidențiază faptul că Botoșanii erau, după Iași, al doilea

centru urban în ceea ce privește numărul cămătarilor evrei⁵⁶. Menționați sub numele de zarafi, aceștia erau: Marcul Tidafon, sudit austriac, născut la Cernăuți, locuind cu chirie într-o casă din Mahalaua Țigănimii, Herș Bendel, de asemenea sudit austriac, venit în Moldova din Galiția, posesor al unei dughene cu chirie în Târgul Vechi, Mihel Aghetstein, supus austriac, născut la Cernăuți, locuind cu chirie într-o casă din Mahalaua Țigănimii, Ilie Kantari, sudit francez, proprietar al unei case pe Ulița Uspeniei, Herș Wolf, tot supus francez, proprietar al unei case în Mahalaua Țigănimii și un evreu pământean, Wusăm, proprietar al unei case din Târgul Vechi, pe care o închiriasă unui coreligionar⁵⁷.

În cazul mării majorități a zarafilor menționați mai sus, practicarea cămătăriei era o rezultantă a ocupației de bază, comerțul, profiturile aduse de către această îndeletnicire economică fiind plasate în împrumuturi, arendări, investiții imobiliare etc. Catagrafia însăși, la care ne-am referit deja, îi include pe acești cămătari în tagma negustorilor. Este remarcabilă diversitatea ramurilor de negoț spre care se orientau activitățile acestor negustori evrei, ca și îmbinarea unor afaceri din domenii diferite, presupunând o continuă reinvestire a profitului dintr-un sector al activității economice în altul.

Leiba Fabiș, sudit evreu din Botoșani, unul dintre cei mai bogați și mai influenți negustori de aici⁵⁸, se îndeletnicea cu negoțul de vite și de băutură (vinuri și holercă), dar era și arendaș al „moșiilor și acareturilor mănăstirilor grecești” din ținutul Botoșani și al veniturilor velnițelor de acolo⁵⁹. Avere considerabilă a acestui negustor este vizibilă și prin proprietățile imobiliare pe care le avea acesta în târg: mai multe case, trei dughene în Târgul Vitelor⁶⁰, un loc și o dugheană veche de lemn tot din Târgul Vitelor, acestea din urmă fiindu-i donate de către biv vel logofătul Nicolae Hrisoverghi, ca o răsplată a unor servicii nenominalizate ale negustorului către amintitul boier⁶¹.

Suditul austriac Haim Litman, tot din Botoșani, comercializa cai și vite albe⁶², în timp ce un alt sudit austriac din Botoșani,

Șmil Orenstein, fiul lui Marcu Orenstein, pe lângă comerțul „cu lipscănie” și cu „boi de negoț”, avea în arendă și două moșii de la ținutul Botoșani⁶³. Lipscănia era, în perioada de început a secolului al XIX-lea, una dintre cele mai profitabile ocupații lucrative, „adjudecată” în bună măsură de către negustorii evrei. Produsele comercializate erau dintre cele mai diverse, iar calitatea și proveniența lor sugerau prefacerile însemnate ale modului de trai, dar și de la nivelul mentalităților populației Moldovei, tot mai racordată la valorile și mentalul occidental. În 1826 se aduceau în Moldova,

inclusiv la Botoșani⁶⁴, „pânzeturi fine, de diferite calități, dantele fine, postav fin și ordinar, obiecte de galanterie din Anglia, Germania și Franța, porțelanuri de Saxa”⁶⁵ etc. Alte „lipscăanii” erau ceasuri, tabachere, muselină, blănuri, bijuterii, tapițerii, cosmetice⁶⁶ ș.a. Simpla lor enumerare arată existența, inclusiv la Botoșani, a unei elite urbane ale cărei gusturi noi, europene, erau în acord și cu nivelul de trai mai ridicat față de perioadele anterioare

NOTE

³² Chiar dacă nu se precizează explicit, bănuim că acești negustori, alături poate de Manole și de cei doi evrei, făceau parte dintr-o breaslă meșteșugărească mai amplă.

³³ *Ibidem*, nr. 1226.

³⁴ Surprinzătoare la prima vedere, nemenționarea negustorilor armeni și greci, explicabilă prin asimilarea lor cu negustorii moldoveni, urmare a îndelungii conviețuiri cu autohtonii (cazul armenilor) sau împărtășirii credinței creștine ortodoxe (cazul grecilor).

³⁵ *Ibidem*, nr. 1227.

³⁶ La 1 ianuarie 1768, Popăuții Irinei Manoleasa, „negustoriță săracă”, erau împresurați de „Ursu i Ion diacon din Cișme, feciorii lui Ștefan diiacon ot Popouț” (N.Iorga, *op. cit.*, vol. V, p.254, nr. 140).

³⁷ N.Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, București, 1903, p. 11, nr. 20, 23 și 24 și p. 12-13, nr.24 și 25, *apud* I. Caproșu, *O istorie a Moldovei...*, p. 129.

³⁸ BAR „Creșterea colecțiilor”, nr. VI, ian.-mart., 1908, p. 82. De remarcat faptul că hotarnica acelei părți de moșie o face vornicul de Botoșani, semn al influenței de care se bucurau unii dintre acești negustori, printre ei și Afendule.

³⁹ *Ibidem*, p. 83. Un alt negustor, „Ianache Grecu, cupeță de Botoșeni”, se judeca și el, la 22 noiembrie 1759, pentru moșia Strahotinului, disputată cu mănăstirea Humorului (*Catalogul manuscriptelor românești*, întocmit de Ioan Bianu, tom I, București, 1907, p. 252, nr. 100). La 6 februarie 1742, Constantin Mavrocordat voievod porunca mai multor dregători domnești din regiune, printre ei și Antiohie Caragea, vornicul de Botoșani, să hotărască satul Popăuți, din ocolul Botoșanilor, sat pe care îl cumpăraseră Necula negustorul de la Constantin Neniul biv vel paharnic (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, nr. 1027; un reg. la N. Iorga, *St. și doc.*, vol. V, p. 238). Mai târziu, satul ajunge în proprietatea negustorului botoșănean Manole, la care ne-am referit mai sus. Este posibil ca în spatele unora dintre achizițiile acestor moșii să se afle afaceri cămătărești care aduceau creditorilor sate și părți de sate, în contul datoriilor neîmplinite ale debitorilor.

⁴⁰ La 21 octombrie <1741>, Constantin Mavrocordat voievod scria vornicilor de Botoșani să cerceteze în pricina dintre vel logofătul Sturza și negustorul Pană din Botoșani, care împrumutase o sumă de bani de la vel logofăt și acesta murind între timp, alți datornici ai săi puteau lua banii ce mai rămăseseră. Vornicilor de Botoșani li se mai porunca să socotească averea lui Pană, împreună cu fiul acestuia, cu „târgoveți și jidovi”, probabil parteneri de afaceri ai răposatului, cu care rămăseseră afaceri neîmplinite (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, nr. 173).

⁴¹ În ianuarie 1742, Constantin Mavrocordat îi scria starostelui de Cernăuți să cerceteze în pricina dintre cumnatul lui Pană, negustorul din Botoșani și un armean din Țara Leșească, de la care cumnatul lui Pană avea de primit o datorie de 50 de lei, ce ar fi trebuit dată de armean negustorului (*ibidem*, , nr. 397; vezi și I. Caproșu, *op. cit.*, p. 129, unde este amintit un alt negustor și cămătar grec din Botoșani, Iane „vinețianul”, unul dintre creditorii biv vel banului Dumitrașco Calmăș, care în afară de cămătărie se îndeletnicea, ca și Manole, cel amintit mai sus, cu negoțul de miere, se pare destul de profitabil.

⁴² Unul dintre cei mai influenți negustori greci din Botoșani era Theodor Musteață, supus austriac, proprietar al mai multor moșii răscumpărate de la Clirosul Bucovinei, pentru care se va judeca și cu Smaranda Callimachi, doamna lui Scarlat Callimachi voievod (Daniel Botezatu, *op. cit.*, subcap. IV.1.

Sate din ocol dăruite de domni mănăstirilor și Idem, Un așezământ monahal de demult- Mănăstirea Doamnei, passim, publicat în serial în numerele anterioare ale acestei reviste).

⁴³ O prezentare amănunțită a afacerilor de cămătărie făcute de către acești turci în Țara Moldovei la I. Caproșu, *op. cit.*, p. 116 și urm.

⁴⁴ Daniel Botezatu, *Botoșanii Târg al Doamnei în Evul Mediu*, subcap. I.4. *Contextul istoric al evoluției târgului Botoșani*, partea intitulată *La marginea Orientului....., passim.*

⁴⁵ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*, București, 1925, p. 30. Idem, *St. și doc.*, vol. VI, p. 351, nr. 1041 și 1042.

⁴⁶ Idem, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, p. 19-20, nr.42 și p. 21, nr. 45.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 21, nr. 44. Tot din Botoșani și îndeletnicindu-se, probabil, cu același gen de afaceri, era un alt negustor turc, Umir (Idem, *St. și doc.*, vol. V, p. 236, nr. 88). Pe la 1742, negustori turci veneau cu fân de vânzare la Botoșani (*ibidem*, vol. VI, p. 254).

⁴⁸ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. III, nr. 1645.

⁴⁹ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, întocmit de Mihail Guboglu, București, 1965, p. 465, nr. 1640.

⁵⁰ Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani*, Ediția Primăriei de Botoșani, f.a. (1926), p. 74-75.

⁵¹ *Ibidem*, p. 75.

⁵² N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 250.

⁵³ ASI, Documente, CCCLX/111.

⁵⁴ Cf. I. Caproșu, *op. cit.*, p. 126.

⁵⁵ La 4 martie 1743, trei jidovi din Iași se plâneau că au de recuperat o datorie de la Leiba, jidov din Botoșani. În contul datoriei, acesta își pusese zălog casa din Botoșani, evaluată la 250 lei. În document mai este menționat și Ilie, jidov din Polonia, stabilit la Botoșani (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, nr. 1042).

⁵⁶ Într-un document din 6 iunie 1742, hahamul din Botoșani era chemat să judece pricina unei fete violate de către un alt evreu, feciorul Cerbului (*Ibidem*, nr. 582). Un Cerbu, negustor evreu polonez, credita în aceeași perioadă mai mulți dregători moldoveni, putând fi vorba, așadar, de aceeași persoană (despre acest Cerbu, vezi I. Caproșu, *op. cit.*, p. 127). La 25 septembrie 1792 este amintit Avram, fiul lui Iosif, haham din Botoșani (ASB, Fond Documente depuse de Tribunalul Botoșani, DCCCXXXVII/1). *Catagrafia sudiților din Moldova*, dintre anii 1824-1825, îi consemnează pe Moses Levi, haham în Botoșani, sudit austriac și pe Șae Zutha, haham bașa în același târg (ASI, Tr.166, op. 184, nr. 23, f. 502_v, respective f. 352_v, *apud* Stela Mărieș, *Importanța catagrafiei din anii 1824-1825 pentru problema sudiților evrei din Moldova*, în „Studia et acta historiae iudaeorum Romaniae”, vol. II, București, p. 80). Mai târziu, în 1826 (5586) Tamuz 22 (conform cronologiei ebraice), într-un document se iscălea Ghersin sin Ishar, rabinul din Botoșani (ASI, Documente, CDXCXVIII/42).

⁵⁷ *Catagrafia sudiților* din 1824-1825 menționează un număr de 20 evrei care practicau cămătăria în Moldova, 13 dintre ei la Iași, doar unul la Suceava și șase la Botoșani (cf. Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 68).

⁵⁸ ASI, Tr. 166, op. 184, nr. 23, f. 288_v, 289, 291, 295_v, 349, 354, *apud* Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 71. Pentru practicarea cămătăriei de către evrei la Botoșani, vezi și N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, p. 26, nr. 54.

⁵⁹ În 1825 se angaja, față de vel vornicul Alecu Callimachi, efor al târgului Botoșani, să se poarte „cu cinste și cu durere pentru binili târgului și a obștii”, în caz contrar urmând a fi scos din rândurile târgoveților și îndepărtat din târg (N. Iorga, *St. și doc.*, vol. V, p. 266, nr. 165). Influența sa în târg era considerabilă totuși, din moment ce Agenția austriacă și-l dorea ca sudit sub protecția sa (Hurmuzachi, *Documente*, vol. XVII, p. 8-9, *apud* Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 62).

⁶⁰ ASI, Tr. 166, op. 184, nr. 23, f. 352, *apud* Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 61.

⁶¹ *Ibidem*. Același Leiba Fariș subînchiria, cu anul, nouă „dughene din cele grecești, mănăstirești”, coreligionarilor săi din Botoșani, de asemenea sudiți (Idem, f. 352, 286_v, 288, 301, 311, 329; *apud ibidem*, p. 80).

⁶² ASI, Litere, K/377, f. 402-403, *apud* Stela Mărieș, *op. cit.*, p.62.

⁶³ ASI, Tr.166, op. 184, nr. 23, f. 314_v, *apud ibidem*, p. 62.

⁶⁴ Idem, f. 298, *apud ibidem*, p. 61. Între 1827-1828, supusul austriac Herș Marcu Arenstein se judeca, pentru niște dughene amanetate din Botoșani, cu vornicul Constantin Miclescu, solicitând chiar ajutorul Agenției austriece (BAR, „Creșterea colecțiilor”, 1910, aprilie-septembrie, XV, CXXXI/107, 108, 109).

⁶⁵ În 1829 nissan 14, Aizig Leib, evreu botoșănean, îi scrie coreligionarului său din Fălticeni, negustorului Bercu Focșăneanu, trimițându-i o lungă listă de mărfuri ce dorea a-i fi aduse de la Leipzig (ASI, Documente, DCCCIX/11, 12).

Un plic circulat din corespondența mănăstirii Coșula (filatelie clasică)

Mihai Cornaci

Împrejurări fericite mi-au creat prilejul de a achiziționa plicul circulat, mai jos prezentat, expedit de Mitropolia Moldovei Iași către Mănăstirea Coșula, districtul Botoșani.

Orice corespondență de acest fel se

include în perioada filateliei clasice românești care începe cu apariția primelor mărci poștale emisiunea "CAP DE BOUR" (22 iulie 1859) și se încheie cu punerea în circulație a mărcilor poștale din emisiunea "PARIS" (3/15 octombrie 1872).

Fig. 1

Conținutul textelor (actelor ?) incluse în prezenta corespondență (închisă) poate fi doar bănuț de noi ca fiind relația obișnuită dintre Mănăstirea Coșula și Mitropolia de la Iași privind informarea anuală și celelalte precizări de natură economică ce urmau a fi îndeplinite.

Nu excludem ipoteza ca unele dintre actele emise de Mitropolie să fi avut în conținut precizări sau referiri față de actul din 13 decembrie 1863, când în Cameră proiectul privind secularizarea averilor bisericești a fost admis cu 97 voturi pentru și 3 contra¹.

Starea de spirit a slujitorilor din mănăstirile Moldovei era cu totul potrivnică inițiativelor propuse de Domnitorul Cuza, mai ales că acesta anticipase înfăptuirea reformei de la sfârșitul anului 1863, printr-o circulară domnească din 16 august 1862, prin care a desființat 31 de schituri și mănăstiri din Moldova².

Pe plic (fig.1) distingem expeditorul și destinatarul în grafie chirilică:

"Mitropolia Moldovei

*Prea C.V. (cuvioșiei - nota
n.) sale Egumenului M-rii (Mănăstirii - n.n.)
Coșula District Botoșani*

În partea interioară a plicului (foaie închisă - 190 x 258 mm) este indicat conținutul fostei corespondențe:

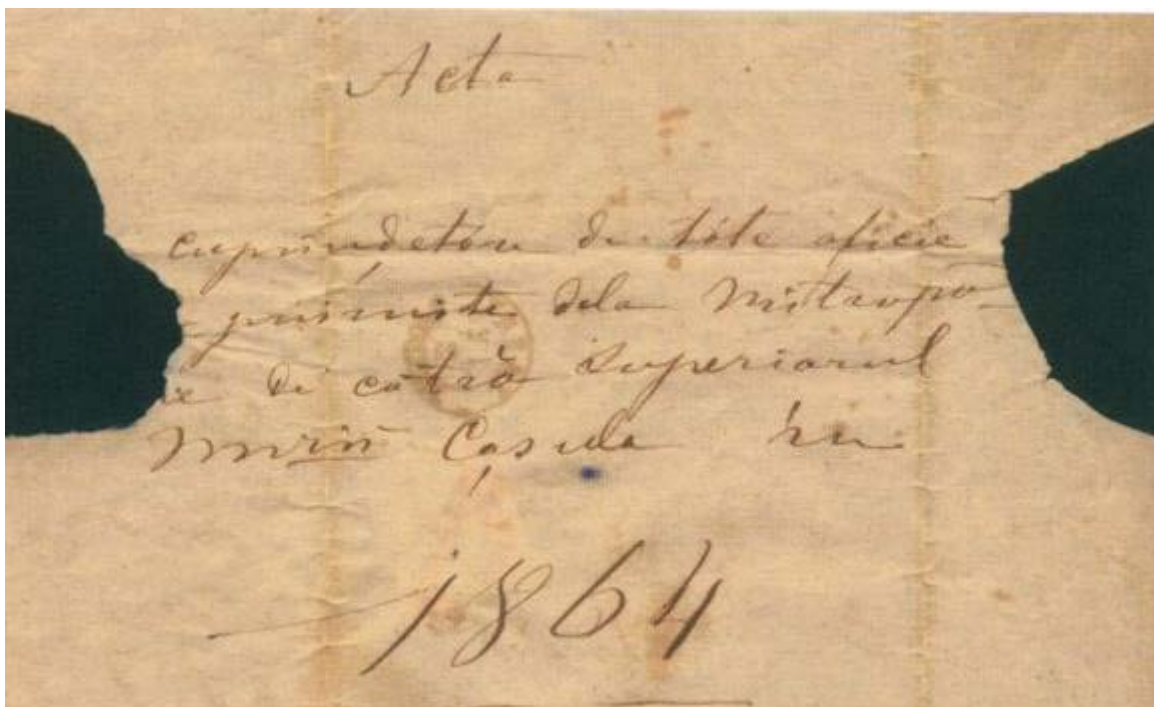

Fig. 2

"Acta de toate oficie [le] (litere rupte din cauza sigiliului, la desfacerea plicului - n.n.) primite de la Mitropolie de către superiorul M-rii Coșula în 1864"

În partea inferioară (stânga) anul: "CM.MLXIV".

Apreciem respectiva corespondență ca o aducere în fapt, pentru reconstituirea evidenței actelor primite de la Mitropolie și că aceasta a avut loc la începutul anului 1865.

Pentru perioada 01.05.1862-01.01.1865

tariful poștal pentru o scrisoare "alte localități" era de 30 parale în treaptă³ de greutate 5 dramuri (15 g.). Prin urmare plicul a fost francat cu marca de 30 parale (fig.3) "Principatele Unite" emisiunea a II-a 1864 tipografiate⁴.

Ca primă obliterate a fost aplicată ștampila "FRANCO"⁵ (localitate) JASSY (fig.4), preventiv ca urmare a faptului că încă din 1859 apăruse în circuitul poștal mărci recirculate de 40 și 80 de parale.

fig. 3

Alături de marca poștală obliterate cu "FRANCO" s-a aplicat prima ștampilă obliterate din Moldova (pentru Iași) (fig.5)

Seria "PRINCIPATELE UNITE".
Emisiunea a II-a.
Tipar de mașină.

cu data de 12 februarie (1865), iar pe spate la sosirea în Botoșani aceeași primă ștampilă

fig. 4

Mănăstirea Coșula a arhimandritului

fig. 5

A fost utilizată în intervalul
15.04.1857-19.06.1865

fig. 6

A fost utilizată în intervalul
04.08.1858-25.01.1865

fig. 7

C.P.I. circulată din Botoșani (28.04.1900) la Tg. Ocna (29.04.1900).

În prim plan, școala construită de Marchian Folescu.

Este de presupus că la Mănăstirea Coșula (fig.7) această trimitere poștală oficială a fost primită de către arhimandritul care a slujit ca superior după stăreția lui MARCHIAN FOLESCU (1854-1864) ?.

Din alte surse⁷ luăm informația că între 1861-1867, la Mănăstirea Coșula a fost egumen VENIAMIN ZAGAVIANU, conform autobiografiei sale înaintată Mitropoliei Moldovei în 1866 și adresa de numire la 31 decembrie 1867 ca stareț la

GHERASIM MÂRZESCU în locul lui VENIAMIN ZAGAVIANU, decedat.

Cât privește Mănăstirea Coșula, ctitoria vistiernicului MATEIAȘ COȘULVEI, datată din 1535, aceasta a ajuns la apogeul prosperității în timpul stăreției arhiereului MARCHIAN FOLESCU (1815-1861), ce s-a aflat în mare demnitate de a conduce acest lăcaș între anii 1854-1864 ??

Urmare a prosperității economice, dar și a cerințelor specifice acestor lăcașuri

între anii 1856-1858 a înconjurat mănăstirea cu un puternic zid de cărămidă, ce includea dependințe sanitare, a construit și refăcut chiliile, precum și grajduri pentru animale.

După ce la 1859 în una din chiliile Mănăstirii Coșula - Marchian Folescu a deschis o școală ce a funcționat cu 18 elevi înscriși în clasa I - arhiereul a construit, pe cheltuială proprie, în incinta mănăstirii, un local de școală⁸ ce a fost folosit și la jumătatea sec. XX⁹.

Declinul mănăstirii este marcat de actul secularizării averilor mănăstirești și a

culminat cu anul 1903 când Mitropolitul PARTENIE CLINCENI a dispus desființarea, așezământul rămânând să funcționeze ca biserică parohială¹⁰.

În perioada care a urmat în chiliile rămase disponibile au funcționat (cu întreruperi):

- Spitalul de alienați (fig.8)
- Secția de psihiatrie cronică a Spitalului nr. 4 Botoșani.

fig. 8

Amprenta în tuș după matricea sigilară
(în colecția autorului)

NOTE

1. Proiect regăsit și în "*Proclamația de la Islaz*" (9 iunie 1848), cât și în "*Dorințele Partidei Naționale din Moldova*".
2. Ștefan Ciubotaru. "*Istoria bisericii ortodoxe botoșănene*". Botoșani. Editura Axa. p. 55.
3. Scrisorile cu destinație "loco" sau "alte localități" au fost taxate după greutatea lor:
  - (01.01.1865-31.12.1913) = 15 g.
  - (01.01.1914-31.03.1939; 18.08.1945-31.12.1992) = 20 g.Între 01.04.1939-30.11.1942 au fost utilizate 7 trepte de greutate, iar între 01.12.1942-14.08.1945 - 4 trepte. cf. Călin Marinescu. "*Evoluția tarifelor poștale și a taxelor pentru obiectele de corespondență în România 1852-1992*". p. 7-14.
4. Prima emisiune, tipar de mână (26 iunie 1862). La ambele emisiuni au fost tipărite valorile: 3 parale - galben; 6 parale - cărămiziu și carmin-roz; 30 parale - albastru. La Botoșani, nominalul de 30 parale a fost repartizat: emisiunea I-a - din 751.200 » 8.960 buc; emisiunea a II-a - din 240.920 » 3.447 (consum), Kiriac Dragomir. "*Catalogul mărcilor poștale românești '74*". p. 53-60.
5. Urmare a abuzurilor săvârșite prin recircularea mărcilor poștale, expeditorul central CERCHEZ propune un ștemplu de formă ovală (28 x 14 mm) dublu cerc având în exergă cuvintele "FRANCO" - sus și "JASSY" - jos; despărțite de două stelute. Direcția ministerului comunică aprobarea acestei inițiative "*ca o măsură pentru păzirea cu strictețe a regulilor statornicite și împiedicarea de a se aluneca abuzul*". Prin circulara cu nr. 3769/16.12.1859 - toate birourile de expediție din țară au primit ștampile de acest tip sau asemănătoare ca format. Ultima confirmare: Dorohoi - 25 decembrie, Kiriac Dragomir. "*Ștampilografie poștală*". (România: 1822-1910), Tg. Mureș, Tipomur SA. 1990, p. 86-89.
6. Ștampilă rotundă, dublu cerc ϕ 21,5; ϕ 12,2) purtând în exergă loca litateea biroului poștal (sus) și cuvântul "MOLDOVA" (jos); data în cifre arabe, sub formă de fracție - ziua la numărător, luna la numitor. La Botoșani această primă ștampilă obliterateantă a fost aplicată pe corespondență în intervalul 04.08.1858-25.01.1865, Kiriac Dragomir. "*Ștampilografie poștală*". (România: 1822-1910), Tg. Mureș, Tipomur SA. 1990, p. 80-83.
7. Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale: fond Mănăstirea Coșula. Dosar 1/1866.
8. Din averea estimată la 3600 de galbeni lăsată de Marchian Folescu, conform doleanței lui cu 3000 s-a construit o școală ce i-a purtat numele (decret regal 15.03.1870) și care a funcționat (în Botoșani) până în aprilie 1944 când a fost distrusă de un bombardament al aviației germane, Ștefan Ciubotaru. "*Istoria bisericii ortodoxe botoșănene*". Botoșani. Editura Axa. p. 327.

9. În anul 1956 învățătorul IOAN GRAPAN finaliza ciclul primar de instruire a unei generații de elevi. În perioada anilor 1954-1956, semnatarul acestor rânduri a frecventat, ca preșcolar, grădinița comunală ce funcționa în același corp de clădire cu al școlii, având ca educatoare pe d-ra Aurica Mateiaș.
10. Mănăstirile neînchinat erau împărțite în patru categorii, după averea ce o posedau. Mănăstirea Coșula era apreciată ca fiind de categoria a II-a, Ștefan Ciubotaru. *"Istoria bisericii ortodoxe botoșănene"*, Botoșani, Editura Axa. p. 56.

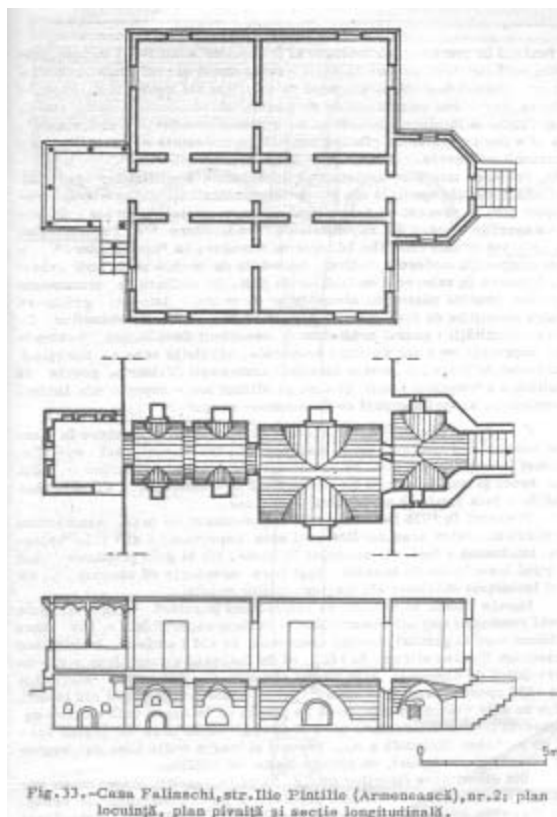
PATRIMONIUL IMOBIL

Ansamblul urban medieval Botoșani (25)

dr. Eugenia Greceanu

Arhitectura civilă medievală.

Existența în Botoșani a numeroase exemplare de locuințe medievale este – în mod excepțional – consemnată în toate publicațiile de specialitate, fără a fi constituit până în prezent obiectul unei analize complete; chiar studiul lui Paul Petrescu, publicat în 1969⁵⁸, menționează identificarea a opt case medievale databile în veacul al XVIII-lea, prezentând doar schema de plan și unele detalii decorative pentru patru case, cu omiterea surprinzătoare a planului atât de variat al pivnițelor boltite.

Grupul pe care îl prezentăm aici se diferențiază de arhitectura populară nu prin vechime, întrucât multe dintre casele de care am vorbit anterior datează din veacul al XVII-lea, ci prin amplificarea de program și decorație a locuinței țărănești. Și, ceea ce ne apare deosebit de interesant, această tratare

festivă nu se aplică tipului local de

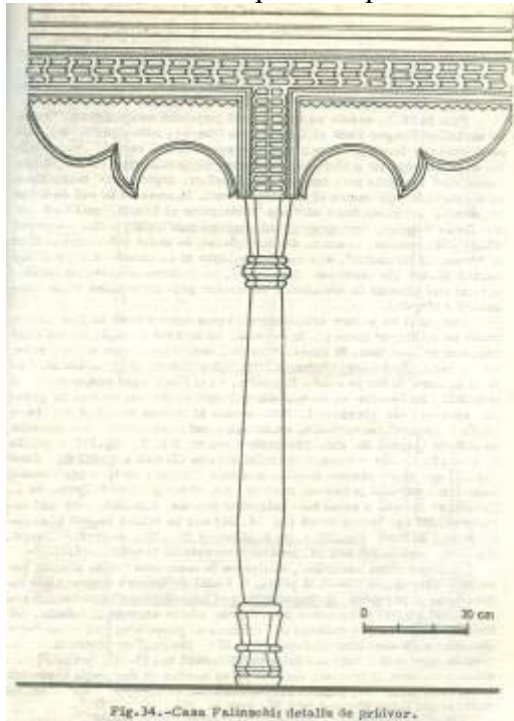

Fig. 34. - Casa Palinochi: detaliu de pridvor.

arhitectură populară, scund și lipsit de beci, care este specific câmpiei, ci pornește de la tipul casei de munte, cu soclu înalt și masiv, adăpostind pivnițele⁵⁹. În acest fel, vechea arhitectură civilă din Botoșani – populară și cultă – reflectă îmbinarea a două medii geografice, deal și câmpie, care a constituit unul din factorii determinanți pentru închegarea și înflorirea așezării.

Un prim grup de case medievale, dintre care trei au fost semnalate de Paul Petrescu⁶⁰, au următoarele trăsături comune:

- Soclul înalt, executat din zidărie de piatră sau cărămidă, adăpostește pivnițe cu plan și dimensiuni variate, acoperite cu bolți – în general semicilindrice, dar și de tipul „a vela” sau cu muchii ieșite. În toate cazurile, pivnițele nu ocupă decât o parte din suprafața delimitată de soclu (maximum jumătate), vezi fig. 33, 35, 38, 39.

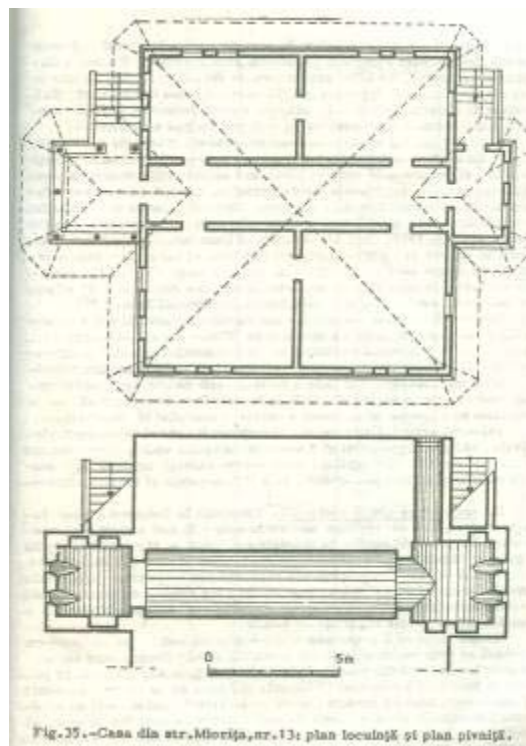

Fig. 35. - Casa din str. Miorița, nr. 13: plan locuințe și plan pivnițe.

- Intrarea principală este evidențiată printr-un corp decroșat, cu pridvor deschis ridicat pe una dintre încăperile pivniței (fig. 36, 39, 40, 41).

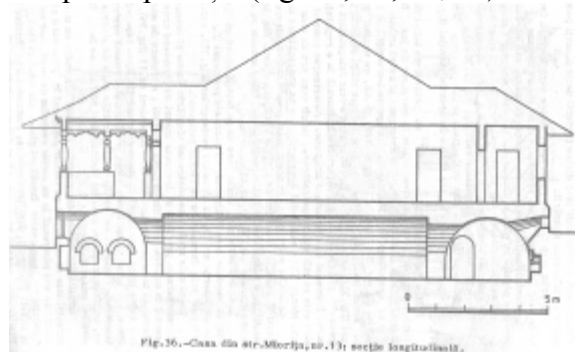
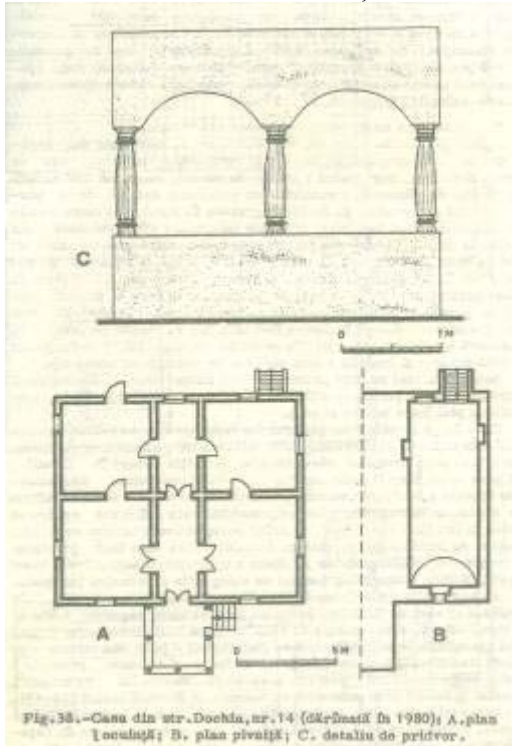

Fig. 36. - Casa din str. Miorița, nr. 13: secție longitudinală.

Dintre aceste nouă case, cinci⁶¹ au pridvor pe stâlpi de lemn profilati, susținând grinzi masive, tăiate la marginea de jos, în imitația unor arcade în acoladă cu multiple retrageri și având ambele fețe decorate cu creștături (fig. 34, 37). Un caz aparte l-a constituit casa Maximovici din str. Ilie Pintilie (Armenească nr. 68, cu soclul pridvorului mai scund, permițând racordarea la tindă cu stâlpi de lemn pe două laturi (fig. 37), existentă încă în 1968, când a fost fotografiată de Paul Petrescu⁶² și care a fost din nefericire înlăturată la o reparație ulterioară, împreună cu acoperișul original. Autorizarea acestei modificări este cu atât mai surprinzătoare, cu cât casa era de mult semnalată prin planșa XVI a albumului *Botoșanii care se duc*, publicat în 1927⁶³.

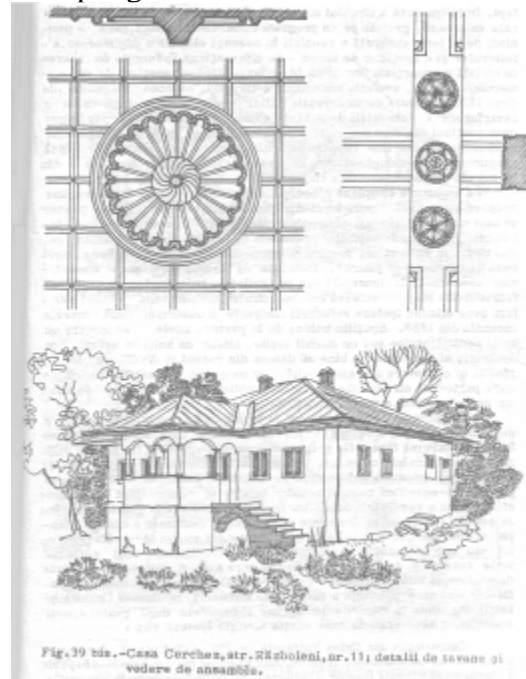
Celelalte patru case din acest grup⁶⁴ au pridvorul deschis tratat în imitația arcadelor

de zidărie: stâlpi robusți din lemn, rotunjiți la strung, chituiți și vopsiți, susțin false arcade pe schelet de lemn, tencuite (fig. 38, 39, 40, 41).

În axul pridvorului, unele case au pe fațada opusă un sacnasiu. Dăm ca exemple casa Falinschi, cu sacnasiu poligonal (fig. 33) și casa din str. Miorița nr. 13, cu sacnasiu rectangular (fig. 35),

subliniat însă în fațadă prin învelitoare cu contur poligonal.

T oate cele nouă case păstrează tâmplăria veche și tavanele cu grinzi aparente profilate

și decorate uneori cu frumoase creștături, în special în camera mare din dreapta intrării; o tratare de excepție se păstrează la casa Cerchez din str. Războieni nr. 11 (fig. 39), al cărei fost salon (casa este adusă în stare de ruină din lipsa reparațiilor curente), are tavan casetat prin șipci profilate și o rozetă centrală bogat sculptată. Peste tot au fost înlăturate vechile sobe de zidărie cu coloane, un ultim fragment rezultat din

dărâmături aflându-se încă, în 1978, în pivnița casei Falinschi.

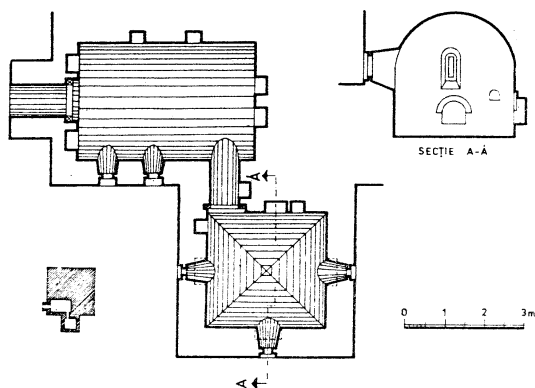

Fig.42.-Casa Sofian din str.30 Decembrie,nr.3: planul pivnițelor. 1

Învelitorile înalte, din șindrilă (adesea acoperite cu tablă), cu streșini late ce urmăresc un contur poligonal la pridvoare și sacnasiuri, se mai păstrează la un număr restrâns de case, dar au fost înlocuite deja cu inexpressive învelitori plate, din tablă și fără streșini, la casele Falinschi, Ibrăileanu – Jeleș, Maximovici și Chiriac (str. Ilie Pintilie – Armenească nr. 2, 66, 68 și 70) pierzându-se în acest fel și rarele exemplare de

dulgherie medievală constituite de șarpantele originare.

Un al zecelea exemplar, casa din str. 30 Decembrie nr. 3 (fig. 42), deosebit de interesant prin sgrafitul „Sofian 1768” care se păstrează în pivniță, a fost îmbrăcat într-o arhitectură eclectică, realizată în jurul anului 1900, pridvorul deschis fiind transformat într-o încăpere obișnuită. Precizăm că cercetarea care stă la baza studiului de față nu este exhaustivă și credem că numeroase case care apar astăzi cu înfățișarea specifică sfârșitului de veac XIX cuprind pivnițe și chiar părți din nivele superioare ale unor case mult mai vechi, integrate în clădirea mărită și nou decorată. Dăm ca exemplu casa din str. Unirii nr. 10, construită în jurul anului 1860 de familia Baltă, exemplu de eclectism cu reminescente neo-gotice, care include o pivniță cu plan în formă de T; bolțile în leagăn executate din cărămidă îngustă și chiar din piatră, pe o porțiune imitată, permit datarea acestui nivel în veacul al XVIII-lea.

NOTE

⁵⁸ Paul Petrescu, *Arhitectura civilă a Botoșanilor*, SCIA, seria artă plastică, t.16, nr. 2, 1969, p.283-297.

⁵⁹ *Istoria României*, III, p.1121.

⁶⁰ P. Petrescu, *op.cit.*, p.287-289:casele Maximovici, Falinschi și din str. Miorița nr. 14 (declarată monument istoric prin HCM 1160/1955).

⁶¹ Casa Falinschi, str. Armenească nr.2; casa Ibrăileanu-Jeleș; str. Armenească nr. 66; casa Maximovici, str. Armenească nr. 68; casa Chiriac, str. Armenească nr. 70; casa din str. Miorița nr. 13.

⁶² P. Petrescu, *op.cit.*, p.286, fig.1; p.287, fig. 2.

⁶³ A.I. Gheorghiu, M. Olinescu, *Botoșanii care se duc*, Botoșani, 1927.

⁶⁴ Casa din str. Dochia nr. 14 (dărâmată în 1980); casa Cerchez, str. Războieni nr. 11; casa Ciomac-Cantemir, str. 30 Decembrie nr. 9; casa din str. Miorița nr. 14.

